

LIFE Project Number
LIFE11 NAT/PL/423

MidTerm Report
Covering the project activities from **01/09/2012** to **31/03/2015**

Reporting Date
30/04/2015

LIFE+ PROJECT NAME or Acronym
**Ochrona torfowisk alkalicznych w młodo glacialnym krajobrazie
Polski północnej (AlkFens_PL)**

Project Data

Project location	Polska
Project start date:	01/09/2012
Project end date:	31/03/2017 Extension date: nie dotyczy
Total Project duration (in months)	55 months (including Extension of 0 months)
Total budget	1 809 081 €
Total eligible budget	1 809 081 €
EU contribution:	904 540 €
(%) of total costs	50
(%) of eligible costs	50

Beneficiary Data

Name Beneficiary	KLUB PRZYRODNIKÓW
Contact person	Mrs Magdalena Makles
Postal address	Ul. 1 maja 22, PL 66-200 Świebodzin
Visit address	Ul. 1 maja 22, PL 66-200 Świebodzin
Telephone	48-68-475 66 11, +48 508 422 776
Fax:	48-68-382 82 36
E-mail	magdalena.makles.kp@gmail.com
Project Website	www.alkfens.kp.org.pl

1. List of contents

2.	Executive Summary	3
3.	Introduction	7
4.	Administrative part	11
4.1	Description of the management system.....	11
4.2	Evaluation of the management system.....	15
5.	Technical part	15
5.1	Technical progress, per task.....	15
5.2	Dissemination actions.....	41
5.3	Evaluation of Project Implementation.....	48
5.4	Analysis of long-term benefits.....	55
6.	Comments on the financial report	57
6.1	Summary of Costs Incurred.....	58
6.2	Accounting system.....	58
6.3	Partnership arrangements.....	61
6.4	Auditor's report/declaration.....	61
6.5	Summary of costs per action.....	61
7.	Annexes	64
7.1	Administrative annexes.....	64
7.2	Technical annexes.....	64
7.3	Dissemination annexes.....	64
7.4	Final table of indicators.....	65

2. Executive Summary

WERSJA POLSKA

Projekt LIFE11 NAT/PL/423 "Ochrona torfowisk alkalicznych w młodogłacjalnym krajobrazie Polski północnej" jest realizowany w latach 2012 – 2017 i jest projektem, którego celem strategicznym jest zahamowanie procesu degradacji oraz poprawa, a także zachowanie właściwego stanu torfowisk alkalicznych (kod siedliska Natura 2000: 7230) Polski północnej jako siedliska występowania wielu rzadkich, chronionych i skrajnie zagrożonych gatunków roślin, w tym szczególnie gatunków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej (*Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii* i *Hamatocaulis vernicosus*). Podstawy merytoryczne do realizacji takiego projektu dała powszechna inwentaryzacja siedliska jaka odbyła się w latach 2009-2012 w ramach projektu „Programy ochrony: torfowisk alkalicznych (7230) oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków - skalnicy torfowiskowej, lipiennika loesela, miodokwiatu krzyżowego i gwiazdnicy grubolistnej” realizowanego przez Klub Przyrodników i współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Projekt jest realizowany w partnerstwie z Regionalnymi Dyrekcjami Ochrony Środowiska w Gdańsku i Olsztynie.

W ramach projektu zatrudniony jest zespół składający się z 11 osób – managera projektu oraz asystentów merytorycznego i technicznego, zespołu naukowego wraz z ekspertami lokalnymi, księgowej oraz pracowników Partnerów. Współpraca z Partnerami i ogólne zarządzanie zespołem przebiega bez zakłóceń, które mogłyby mieć wpływ na realizację projektu.

W zakresie realizacji zakresu finansowego projekt nie notuje żadnych znaczących zmian a poziom wydatkowania środków prawidłowo odzwierciedla realizację zakresu rzeczowego.

Realizacja projektu przebiega w miarę płynnie a osiągnięcie wskaźników celów na obecnym etapie nie jest zagrożone.

W zadaniu A1 opracowano dokumentację projektowo techniczną wraz z niezbędnymi decyzjami zezwalającymi na budowę dla 40 niewielkich budowli piętrzących. Opracowanie dokumentacji dla pozostałych budowli jest w toku. W zadaniu notuje się opóźnienia wynikające z przyczyn niezależnych od Beneficjenta (opieszalność urzędów wydających decyzje administracyjne, nieuzasadnione, zdaniem Beneficjenta, nakładanie obowiązku wykonywania ocen oddziaływania na środowisko) oraz z powodu zmian stanowiska stron trzecich (właściciele i zarządcy terenów, na których realizowany jest projekt). Spowoduje to, iż dla nielicznych obiektów lub ich fragmentów prawdopodobnie niemożliwe będzie uzyskanie zezwolenia na realizację inwestycji, do uzyskania którego niezbędne jest posiadanie prawa do dysponowania gruntem na cele budowlane.

W zadaniu A2 RDOŚ Gdańsk powołał dotychczas 3 rezerwy – Mechowisko Radość, Kruszynek oraz Mechowiska Sulęczyńskie. Dla wszystkich dotychczas powołanych rezerwatów opracowywane są plany ich ochrony. Ich ustanowienie dla rezerwatów Mechowisko Radość i Kruszynek planuje się na bieżący rok, a dla Mechowisk Sulęczyńskich na rok następny. Trwają procedury powołania kolejnego rezerwatu „Jezioro Krag”. W zadaniu nie notuje się opóźnień. Zadanie przebiega bez większych zakłóceń.

W zadaniu A3 opracowano projekty planów ochrony dla 10 projektowanych i 1 istniejącego rezerwatu. Obecnie trwają procedury ustanawiania 4 z nich. Zadanie notuje opóźnienia wynikające z niedotrzymania terminu przez Wykonawcę planów dla części faunistycznej, od którego Beneficjent nie był w stanie wyegzekwować terminowego oddania przedmiotu zamówienia. Obecnie w trybie pilnym przystąpiliśmy do uzgodnień z zarządcami terenów, w obrębie których znajdują się projektowane rezerwy.

W zadaniu A4 opracowano dokumentacje dla pozostałych obiektów (dla których nie zostały opracowane plany ochrony) służące zarządzaniu ochroną siedliska. Dokumentacje swoim

zakresem oraz stopniem szczegółowości niemal w pełni pokrywają się z planami ochrony jakie wykonuje się dla obszarów chronionych. Stanowią one kompendium dotychczas zgromadzonej wiedzy na temat poszczególnych obiektów oraz rejestrują stan obiektów, w szczególności siedliska 7230 z okresu początku realizacji projektu. Na obecnym etapie dokumentacje te są wersjami ze stanem wiedzy na koniec 2014 r. i będą systematycznie uzupełniane o kolejne dane wynikające z wykonanych działań ochronnych i monitoringu efektów ich realizacji. Docelowo – na koniec projektu – Dokumentacje mają stanowić kompendium wiedzy o siedlisku na danym obszarze. Stąd przewiduje się, że ulegną jeszcze dość istotnym zmianom. W ramach zadania przewidziano również sporządzenie dokumentacji na potrzeby programów rolno-środowiskowo-klimatycznych. Z uwagi na fakt, że stosowne przepisy określające zasady sporządzania ww. dokumentacji zostały wydane zaledwie kilka tygodni temu istnieje konieczność ich wykonania w roku 2015. Zadanie to zostanie ukończony niezwłocznie po zebraniu odpowiednich materiałów w rozpoczynającym się sezonie wegetacyjnym. Szacowany czas zakończenia zadania to koniec 3 kwartału br. Dokumentacje przyrodnicze na potrzeby programu rolno-środowiskowego wg „starych” zasad dla 2 obiektów (Konotop i Kosobudki II w dolinie Pliszki) zostały już sporządzone a obiekty włączone do programów rolno-środowiskowych.

W zadaniu B1 wykupiono do tej pory 37,5301 ha gruntów położonych w woj. lubuskim (projektowany rezerwat Kosobudki), w woj. pomorskim (objęte ochroną rezerwatową w ramach powstałego w projekcie rezerwatu Mechowiska Sulęczyńskie) oraz w woj. podlaskim (projektowany rezerwat Dolina Rospudy). W zadaniu nie notuje się obecnie opóźnień w realizacji.

W zadaniu C1 RDOŚ Olsztyn opracowano dokumentację projektowo techniczną budowy 20 zastawek. Ich budowa planowana jest na IV kwartał 2015 / I kwartał 2016. W zadaniu nie notuje się opóźnień w realizacji.

W zadaniu C2 Klub Przyrodników opracował dokumentację projektowo – techniczną budowy 20 niewielkich budowli piętrzących. Został wyłoniony wykonawca robót budowlanych a budowa planowana jest na II kwartał 2015 r. Dla pozostałych budowli trwa opracowywanie dokumentacji projektowo technicznej (patrz opis zadania A1). Obecnie nie notuje się opóźnień w realizacji zadania.

W zadaniu C3 RDOŚ Olsztyn wykosił 5 ha torfowisk (z 10 ha zaplanowanych w ramach Umowy Partnerskiej). Kolejne koszenia na pozostałych obiektach planowane są na sezon jesienno – zimowy 2015. W zadaniu nie notuje się opóźnień w realizacji.

W zadaniu C4 Klub Przyrodników wykosił 48,6 ha (ze 159 zaplanowanych) torfowisk. Kolejne koszenia na pozostałych obiektach planowane są na jesień 2015. W zadaniu nie notuje się opóźnień w realizacji.

W zadaniu C5 wybrano wykonawcę, który w roku 2015 (zgodnie z uzyskanymi decyzjami zezwalającymi na odstępstwa od zakazów względem gatunku chronionego *Castor fiber*) wykona oraz zamontuje urządzenia typu cylinder Clemsona w łącznie 8 tamach bobrowych. Pierwsze z nich – zgodnie z uzyskanymi decyzjami – mają być zamontowane do 30.04.2015 r. W zadaniu nie notuje się opóźnień.

W zadaniu C6 RDOŚ Olsztyn usunął naloty i podrosty drzew i krzewów na powierzchni 5 ha torfowisk (z 6,6 ha zaplanowanych w ramach Umowy Partnerskiej). Kolejne wycinki planowane są na sezon jesienno – zimowy 2015. W zadaniu nie notuje się opóźnień w realizacji.

W zadaniu C7 Klub Przyrodników usunął naloty i podrosty drzew i krzewów na powierzchni 41,7 (z 129 ha planowanych). Kolejne wycinki planowane są na sezon jesienno – zimowy 2015. W zadaniu nie notuje się opóźnień w realizacji.

W zadaniu C8 wykonano rozeznanie terenowe stanu populacji skalnicy torfowiskowej, uzyskano niezbędne pozwolenia na odstępstwo od zakazów względem gatunku chronionego *Saxifraga hirculus*, pobrano materiał do badań genetycznych służących ustaleniu pokrewieństwa populacji, wykonano badania. Obecnie trwa hodowla *in vitro* pobranego materiału i hodowla siewek. W sezonie wegetacyjnym 2015 siewki zostaną wsiedlone do środowiska wzmacniając istniejącą populację.

W zadaniu D1 zakupiono 2 komplety specjalistycznego sprzętu do monitoringu, który zamontowano w terenie. Sprzęt służy do bieżącego monitoringu warunków atmosferycznych i

siedliskowych (warunki hydrologiczne) torfowisk. Dane zostały użyte do opracowania planów ochrony projektowanych rezerwatów, dokumentacji do zarządzania siedliskiem w pozostałych obiektach. Gromadzone na bieżąco dane posłużą również do analizy zmian zachodzących w obiektach na skutek prowadzonych działań ochronnych. W zadaniu nie notuje się opóźnień.

W zadaniu D2 opublikowano w języku polskim i angielskim opracowanie pt. „Akumulacja i emisja węgla przez torfowiska, w tym przez torfowiska alkaliczne” autorstwa Pawła Pawlaczyka. Służy ona upowszechnianiu wiedzy związanej z usługami ekosystemowymi świadczonymi przez torfowiska. Zadanie zostało zakończone.

W zadaniu E1 przygotowano bogaty zestaw materiałów promocyjnych (kurtki, polary, t-shirty, usb, notatniki, długopisy, kubki i inne), tablice informacyjne na każdy z obiektów w projekcie oraz opracowano stronę internetową projektu. Materiały są systematycznie dystrybuowane w czasie organizowanych warsztatów i spotkań w ramach projektu.

W zadaniu E2 i zadaniu F3 zorganizowano spotkanie inauguracyjne projektu, wyjazd studyjny do krajów UE (Słowacja, Austria, Włochy) służący jednocześnie wymianie doświadczeń z innymi projektami LIFE, zorganizowano warsztaty czynnej ochrony torfowisk, w czasie których zbudowano dwie przegrody na rowie melioracyjnym, opublikowano 7 artykułów w kwartalniku Bociek, wzięto udział w konferencji zamykającej projekt LIFE08 NAT/PL/513, planowany jest wyjazd na Kongres ICCB-ECCB 2015 w Montpellier w celu zaprezentowania projektu, jego działań i osiągnięć, a także wizyta na terenie realizacji dwóch projektów LIFE: LIFE13 NAT/F/762 oraz LIFE05 NAT/D/053. W kwietniu 2015 r. odbyły się warsztaty i seminarium „na półmetek” projektu połączone z wyjazdem w teren na torfowiska Doliny Rospudy. Ponadto w ramach różnych konferencji i spotkań (ok. 10) o ponadregionalnym a także międzynarodowym zasięgu pracownicy zatrudnieni w ramach Projektu wygłaszali referaty dotyczące ochrony torfowisk alkalicznych w ramach realizowanego Projektu. Szacowana liczba osób biorąca udział w ww. konferencjach zapoznanych z założeniami Projektu to ok. 400 osób.

W zadaniu E3 nie wykonano żadnych działań. Zadanie planowane jest na przełom 2016/2017 roku.

W zadaniu F1 zakupiono niezbędną sprzęt, zatrudniono zespół realizujący projekt. Odbywają się regularne spotkania zespołu, a ogólne zarządzanie projektem przebiega bez zakłóceń. Podobnie jak współpraca z Partnerami projektu.

W zadaniu F2 nie wykonano żadnych działań. Zadanie planowane jest na przełom 2016/2017 roku.

ENGLISH VERSION

Project LIFE11 NAT/PL/423 entitled “Conservation and restoration of alkaline fens in the young-glacial landscape of the northern Poland” is implemented in the years 2012 to 2017 and its strategic objective is to stop the degradation process and improve, as well as maintain a proper condition of alkaline fens of northern Poland (Natura 2000 code: 7230) as the habitat of many rare, protected and extremely endangered plant species, particularly species listed in Annex II of the Habitats Directive (*Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii* and *Hamatocaulis vermicosus*). An evidence base to implement such a project was given by widespread habitat inventory that took place in 2009-2012 under the project: “Conservation programmes of: alkaline fens (7230) and related endangered species - bog saxifrage, liparis loeselii, musk orchid and stellaria crassifolia” implemented by the Naturalists’ Club and co-financed by the European Regional Development Fund under the Operational Programme Infrastructure and Environment.

The project is implemented in partnership with the Regional Directorates for Environmental Protection in Gdańsk and Olsztyn.

The team of 11 people is employed within the project: the project manager, substantive and technical assistant, research team with local experts, accountant and Partners’ employees. Cooperation with Partners and general management of the team is progressing without any interference which could affect the implementation of the project.

Implementation of the project runs smoothly and obtaining the objectives at this stage is not threatened.

Under A1 task the design and technical documentation were drawn up, including the necessary decisions allowing the construction of 40 small dams. Drawing up the documentation for other constructions is in progress. The task is delayed due to causes beyond the control of the Beneficiary (tardiness of authority issuing administrative decisions, imposing the obligation to perform environmental impact assessments) and due to changing views and opinions of third parties (owners and managers of the land on which the project is implemented). This will make it impossible for some of the objects to obtain a permit for the investment, which is essential for obtaining the right to use the land for construction purposes.

Under A2 task RDOŚ Gdańsk established 3 nature reserves – Mechowisko Radość, Kruszynek and Mechowiska Sulęczyńskie. For all the so far established reserves there are plans being drawn up to protect them. Their completion for Mechowisko Radość and Kruszynek is planned for current year, and in case of Mechowiska Sulęczyńskie - for the next year. Procedures are ongoing for the establishment of another nature reserve "Jeziorko Krąg." There have been no delays in the task completion so far. The task is being also performed without major disruptions.

Under A3 task projects of conservation plans for 10 currently designed reserves and 1 existing reserve are drawn up. Currently, the procedure for establishing 4 of them are underway. The task is experiencing significant delays due to the sluggishness of the Contractor from which the Beneficiary was not able to execute the handover of the object of the contract. We have urgently proceeded to arrangements with the managers of areas within which reserves are being established.

Under A4 task documentation for the rest of the object was drawn up (which have no conservation measures) for the management of protected habitats. At this stage, these documentations are based on knowledge from the end of 2014 and will be regularly updated with additional data obtained from the conservation activities carried out by monitoring of the effects of their implementation. Ultimately - at the end of the project - documentations are to be the compendium of the habitats in the area.

Under B1 task so far, 37.5301 hectares of land located in the Lubuskie Voivodeship (currently designed Kosobudki Nature Reserve), in the Pomeranian Voivodeship (protected as a nature reserve Mechowiska Sulęczyńskie), and in Podlaskie Voivodeship (currently designed Rospuda Valley) have been purchased. There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under C1 task RDOŚ Olsztyn drew up the design and technical documentation of the construction of 20 valves. Their construction is planned for the fourth quarter of 2015 / the first quarter of 2016. There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under C2 task the Naturalists' Club drew up the design and technical documentation of the construction of 20 small dams. The building contractor was selected and construction is planned for the second quarter of 2015. For the rest of the constructions there is a design and technical documentation being drawn up (see the description of the A1 task). There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under C3 task RDOŚ Olsztyn mowed 5 ha of fens (from 10 ha planned under the Partnership Agreement). Other mowings on other sites are planned for autumn - winter 2015. There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under C4 task Naturalists' Club mowed 48.6 ha (from 159 planned) of fens. Another mowings on other sites are planned for autumn - winter 2015. There is no delay in the implementation of the task.

Under C5 task the building contractor was selected, who in 2015 (according to obtained decisions allowing for the exemptions from the prohibitions in relation to protected species of *Castor fiber*) will make and install devices of the Clemson cylinder type for a total of 8 beaver dams. The first of these - according to the obtained decisions - are to be installed on 30th April 2015. There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under C6 task RDOŚ Olsztyn removed undergrowths of trees and shrubs on the area of 5 ha of fens (from 6.6 ha planned under the Partnership Agreement). Other cuttings on other sites are

planned for autumn - winter 2015. There have been no delays in the implementation of the task so far

Under C7 task Naturalists' Club removed undergrowths of trees and shrubs on the area of 41.7 ha of fens (from 129 ha planned). Other cuttings on other sites are planned for autumn - winter 2015. There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under C8 task a field research of the population status of bog saxifrage was carried out; necessary permits were obtained for the exemptions from the prohibitions in relation to protected species *Saxifraga hirculus*; material for genetic testing used to specify the relationship between the population was collected, tests were carried out. Currently, an in vitro culture of collected material as well as seedlings breeding are performed. In the growing season of 2015, seedlings will be uprooted and planted in their natural environment to strengthen the existing population.

Under D1 task 2 sets of specialized equipment for monitoring were bought and installed in the field. Habitat status monitoring was performed in all objects, while in case of selected objects also hydrological monitoring was performed. The data were used to draw up conservation plans for designed nature reserves and habitat management documentation in other objects. There have been no delays in the implementation of the task so far.

Under D2 task an elaboration "Accumulation and carbon emissions by peatlands, including the alkaline fens" by Paweł Pawlaczyk was published in Polish and English. It serves the dissemination of knowledge related to ecosystem services provided by peatlands. The task was completed.

Under E1 task a rich set of promotional materials was prepared (jackets, fleeces, t-shirts, USBs, notebooks, pens, mugs and other), also information boards in every object under the project and a website of the project were created. The materials are systematically distributed during workshops and meetings are organized within the framework of the project.

Under tasks E2 and F3 the inaugural meeting was held; study trip to the EU countries (Slovakia, Austria, Italy) for the exchange of experiences with other LIFE projects was organized; workshops of active conservation of fens were conducted, during which two compartments for drainage ditch were built; 7 articles were published in "Bociek" bulletin, and a conference closing the LIFE08 NAT/PL/513 project was held. A trip to Congress ICCB-ECCB 2015 in Montpellier is planned in order to present the project, its activities and achievements, as well as a visit to the area of implementation of two projects: LIFE: LIFE13 NAT/F/762 and LIFE05 NAT/D/053 in April of 2015. Large workshop is planned for the halfway point of the project combined with a trip to Rospuda Valley fens.

Under E3 task no actions were carried out. The task is scheduled for the end of the year 2016/2017.

Under F1 task the necessary equipment was purchased and a project team was created. There are regular team meetings, and the general management of the project runs smoothly, just as the cooperation with the Partners of the project.

Under F2 task no actions were carried out. The task is scheduled for the end of the year 2016/2017.

3. Introduction

WERSJA POLSKA

Torfowiska alkaliczne należą do jednych z najcenniejszych i najbardziej interesujących pod względem ekologicznym, a równocześnie najtrudniejszych do ochrony ekosystemów europejskich. Ich funkcjonowanie uwarunkowane jest współwystępowaniem czynników zewnętrznych, takich jak odpowiednie warunki geologiczne, związane z obecnością skał i minerałów o odpowiednim składzie chemicznym czy właściwym funkcjonowaniem regionalnego

systemu hydrologicznego, jak też wewnętrznych mechanizmów ekologicznych. O specyfice i możliwości przetrwania siedliska decyduje w dużym stopniu jego ograniczona żyzność, związana z wysoką zawartością jonów niektórych metali, a szczególnie wapnia. Dobrze zachowane fragmenty tych ekosystemów są miejscem życia nadzwyczaj dużej liczby zagrożonych i chronionych gatunków flory (w tym tzw. reliktywów glacialnych) i fauny, w tym szczególnie gatunków z II Załącznika Dyrektywy Siedliskowej – np. *Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii*, *Hamatocaulis vernicosus*, *Meesia longisetata*, *Vertigo moulinsiana* i *Vertigo angustior*. Projekt dotyczy ochrony torfowisk alkalicznych na obszarze północnej Polski obejmując 86 pól siedliska („obiektów”) w 29 obszarach Natura 2000 (1. Dolina Płiszek PLH080011, 2. Dolina Ilanki PLH080009, 3. Młodno PLH080005, 4. Uroczyska Kujawskie PLH 300052, 5. Sandr Brdy PLH 220026, 6. Ostoja Zapceńska PLH 220057, 7. Rytna Dłużnicy PLH 22008, 8. Mechowiska Sulęczyńskie PLH 220017, 9. Jezioro Krag PLH 220070, 10. Mechowisko Manowo PLH 320057, 11. Dolina Radwi, Chocieli i Chotli PLH 320022, 12. Dolina Płoni i Jezioro Miedwie PLH 320006, 13. Dolina Ruczycy PLH 300017, 14. Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH 320046, 15. Orle PLH 220019, 16. Ostoja Knyszyńska PLH200006, 17. Ostoja Augustowska PLH 200005, 18. Ostoja Wigierska PLH 200004, 19. Dolina Szeszupy PLH 200016, 20. Torfowiska Gór Sudawskich PLH 200017, 21. Ostoja Suwalska PLH 200003, 22. Jeleniewo PLH 200001, 23. Dolina Górnej Rospudy PLH 200022, 24. Torfowisko Zocie PLH 280037, 25. Mazurskie Bagna PLH 280054, 26. Ostoja Piska PLH 280048, 27. Ostoja Napiwodzko – Ramudzka PLH 280052, 28. Puszcza Romincka PLH 280005, 29. Torfowisko Zocie PLH 280037, 30. Ostoja Welska PLH 280014).

Celem strategicznym projektu jest zahamowanie procesu degradacji oraz poprawa, a także zachowanie właściwego stanu torfowisk alkalicznych Polski północnej jako siedliska występowania wielu rzadkich, chronionych i skrajnie zagrożonych gatunków roślin, w tym szczególnie gatunków z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej (*Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii* i *Hamatocaulis vernicosus*).

Cele operacyjne projektu to:

- zahamowanie nadmiernego odpływu i podniesienie poziomu wód gruntowych w obszarze torfowisk alkalicznych,
- zahamowanie procesu mineralizacji i eutrofizacji powierzchniowej warstwy torfowisk alkalicznych,
- zatrzymanie procesu spadku różnorodności biologicznej torfowisk alkalicznych spowodowanej ekspansją gatunków charakterystycznych dla siedlisk o niższej wilgotności np. traw, drzew i krzewów,
- wzmocnienie populacji regionalnych skrajnie zagrożonego wyginieciem gatunku *Saxifraga hirculus*,
- upowszechnienie metod ochrony torfowisk alkalicznych na bazie dobrych planów ochrony i planów zarządzania sporządzonych w oparciu o solidne, podstawy naukowe ze szczególnym uwzględnieniem aspektów hydroekologicznych,
- promowanie ochrony torfowisk alkalicznych jako ostoji rzadkich i zagrożonych gatunków stanowiących również regionalne i lokalne atrakcje przyrodnicze,
- promowanie ochrony torfowisk alkalicznych jako obszarów akumulujących CO₂ i wspierających działania ograniczające skutki efektu cieplarnianego,
- utworzenie grupy osób zainteresowanych ochroną torfowisk alkalicznych w przyszłości podejmujących działania utrwalające uzyskane w ramach projektu efekty.

W ramach projektu zaplanowano:

- dla wszystkich obszarów, które nie posiadają planów ochrony, sporządzenie dokumentacji i planów ochrony/zarządzania obszarem, w tym planów zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 w ich granicach,
- blokowanie rowów melioracyjnych poprzez budowę systemu zastawek,

- stabilizację poziomu wody (zapobieganie zalewom wodami powierzchniowymi) podwyższonego na skutek działalności bobrów,
- usunięcie zarosli wierzbowych i nalotów drzew,
- jednorazowe, przygotowawcze koszenie w celu przywrócenia ekstensywnego użytkowania,
- eksperymentalne wzmocnienie populacji *Saxifraga hirculus* poprzez jej namnażanie i wsiewanie w poszczególne obszary,
- wykup najcenniejszych i zarazem najbardziej zagrożonych fragmentów torfowisk alkalicznych,
- zorganizowanie serii spotkań w celu nawiązania współpracy z osobami i instytucjami na szczeblu lokalnym i regionalnym zainteresowanymi ochroną torfowisk alkalicznych; organizację warsztatów krajowych i zagranicznych dla poznania i porównania metod ochrony torfowisk alkalicznych oraz osiąganych rezultatów,
- zaplanowanie i założenie systemu monitoringu pozwalającego ocenić uzyskane w ramach projektu efekty oraz bieżąco zachodzące zmiany.

Projekt stworzy szansę zachowania w dobrym stanie lub jego poprawę stanu dla 29 najcenniejszych obszarów Natura 2000 stanowiących ok. 65% powierzchniowych zasobów Polski północnej (25% krajowych zasobów) siedliska 7230 z aktualnie występującą, charakterystyczną roślinnością turzycowo-mszystą. Realizacja projektu przyczyni się do wzmocnienia i utrzymania ok. 80% krajowych stanowisk *Saxifraga hirculus*, ok. 45% krajowych stanowisk *Liparis loeselii* i *Hamatocaulis vernicosus*, ok. 45% stanowisk wybitnie rzadkich gatunków roślin np. *Messia triquetra*, *Pseudocalygon trifarium*, *Cinclidium stygium*, *Stellaria crassifolia*.

W ramach projektu:

- zostanie wybudowane ok. 140 zastawek
- zostaną usunięte drzewa i krzewy z powierzchni ok. 140 ha torfowisk,
- jednorazowo wykoszonych zostanie ok. 180 ha torfowisk,
- wykupionych zostanie ok. 60 ha najcenniejszych fragmentów torfowisk alkalicznych.
- opracowanych zostanie 16 planów ochrony dla istniejących i planowanych do utworzenia rezerwatów wraz z planami zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w oparciu o solidne podstawy naukowe i wiedzę z zakresu hydroekologii.
- dla wszystkich obszarów sporządzone zostaną plany zarządzania siedliskiem 7230 w 29 obszarach Natura 2000
- grupa ok. 25 osób uzyska niezbędną wiedzę i doświadczenie pozwalającą samodzielnie realizować działania z zakresu ochrony torfowisk alkalicznych.

ENGLISH VERSION

Alkaline fens are one of the most valuable and interesting ecologically, while the most difficult to protect European ecosystems. Their functioning is conditioned by interaction of external factors such as the appropriate geological conditions, associated with the presence of rocks and minerals of a suitable chemical composition or the proper functioning of the regional hydrological system, as well as the internal mechanisms. The specific habitat and survival largely determines its limited fertility, associated with a high content of certain metal ions, particularly calcium. Well-preserved fragments of these ecosystems are the place to live extraordinarily large number of endangered and protected species of flora (including the so-called glacial relics) and fauna, especially species from Appendix II of the Habitats Directive - eg *Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii*, *Hamatocaulis vernicosus*, *Messia longiseta*, *Vertigo angustior* and *Vertigo moulinsiana*.

In European terms as well as the areas covered by the project located within the northern Poland, alkaline wetland ecosystems are on the border of a fully natural, fully functioning autonomously

and semi-natural ecosystems, owing their present form to the traditional ways of agricultural use through many centuries (occasional mowing for use of biomass for bedding or occasional animals grazing). Extensive meadow management for many centuries favored maintaining the alkaline bogs in the landscape. Only extensive drainage of wetlands, on the Polish territory in the second half of the twentieth century, (in order to intensify agricultural production), led to the disappearance of about 80% of the alkaline fens distinctive characteristic vegetation. The process of decay continues because of the long-term effects of hydrological changes in the landscape scale (general decrease in groundwater level). Bogs of impaired water management are drying, eutrophicate (due to decomposition of the surface layer of peat) and consequently accelerate overgrowing vegetation and scrub forest. In the past prevention of trees' expansion process was the ongoing use of meadow and pasture, now (due to low quality and value of biomass), alkaline fens generally remain outside the sphere of interests of farmers.

The fact of extreme risk of alkaline fens have been confirmed by the results of Klub Przyrodników's in 2008-2011 field habitat 7230 inventory (inventoried approximately 1,000 objects of various sizes). It indicates that currently only 10-15% of all alkaline fens have a characteristic vegetation and their conservation status should be determined as unsatisfactory, bad (U2). In the favourable status (FV) is only about 5% of the bogs.

Based on the carried out in 2008-2011 on the 7230 habitat's inventory throughout the country, from hundreds of objects 30 were selected in northern Poland (subtype 7230-3) which at the same time are the most important refuges in the country of rare plant species, including species from Appendix II HD: *Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii*, *Hamatocaulis vernicosus*. Among the areas selected were the most valuable and best preserved in the country alkaline fens: Rospuda Valley, Augustow Forest, the Kashubian Lake District. Collectively, the protective measures in the framework of the project is planned to cover about 618 hectares of the best preserved parts of the habitat 7230 in northern Poland.

The strategic objective of the project "Protecting alkaline fens (7230) in the northern Polish postglacial landscape" is to inhibit degradation and to improve and maintain the favourable alkaline fens status also as the habitat of the northern occurrence of many rare, protected and highly endangered species of plants, especially species from Appendix II of the Habitats Directive (*Saxifraga hirculus*, *Liparis loeselii* and *Hamatocaulis vernicosus*).

The operational objectives of the project are:

- Inhibition of excessive runoff and increase groundwater levels in the alkaline fens,
- Inhibition of mineralization and eutrophication of surface layers of peat,
- Halting biodiversity decline due to the expansion of peat species characteristic of habitats with a lower moisture content such as grasses, trees and shrubs,
- Strengthening the regional population of extremely endangered species of *Saxifraga hirculus*,
- Dissemination of conservation methods based on good conservation plans and management plans based on solid, scientific basis including hydroecological aspects,
- Promote the protection of alkaline fens as refuges for rare and endangered species also forming regional and local natural attractions,
- Promote the protection of alkaline fens as CO₂ accumulating areas and supporting measures to reduce the effects of global warming,
- Creation of a group of people interested in the protection of alkaline fens in the future undertaking and building on the project results.

The project is scheduled:

- For all areas that do not have management plans, preparation of documentation and conservation plans, including management plans within borders of Natura 2000 sites,
- Blocking of drainage ditches through the construction of system of water gates

- Stabilize the water level increased as a result of beaver activity (preventing flooding by surface water),
- Removal of scrub willow and other trees,
- Disposable, preparatory mowing to restore extensive use,
- Strengthening of populations of *Saxifraga hirculus* through its multiplication and transplantation in particular areas,
- Purchase of the most valuable and most vulnerable parts of alkaline fens,
- Organize a series of meetings to liaise with individuals and institutions at local and regional level
- Organization of national and international workshops to learn and compare methods of alkaline fens conservation and the results achieved,
- Planning and establishment of a monitoring system that allows to evaluate the results of the project and the ongoing effects of the changes. Monitoring will be carried out systematically and possibly earlier. In the timetable specified the deadline when the tasks are completed. In addition, the monitoring tasks are to evaluate the initial state (registration conditions before undertaking any conservation measures), intermediate and final. Monitoring will be conducted also after the project. In addition, all activities relating to the active protection (actions C) require monitoring a year after their completion.

- The project will provide a chance to maintain or restore favorable conservation status of the 29 most valuable areas constituting about 65% of resources of northern Polish (25% of the national resources) occurrence of habitat 7230 with the characteristic vegetation of sedge-moss.
- The project will contribute to strengthen and maintain approximately 80% of the national positions of *Saxifraga hirculus*, about 45% of the national positions and *Hamatocaulis vermicosus*, *Liparis loeselii*, about 45% of the posts very rare plant species such as *Messia triquetra*, *Pseudocaliargon trifarium*, *Cinclidium stygium*, *Stellaria crassifolia*.
- During the project:
  - Will be built app. 140 small water gates
  - Will be removed trees and shrubs from an area of approximately 156 ha of fens
  - Once mowed will be about 179 ha of peatlands,
  - Purchased about 33 hectares of the most valuable pieces of alkaline fens.
  - Will be developed 16 conservation plans for existing and planned reserves, together with the management plans for Natura 2000 sites, based on solid scientific basis and the knowledge of hydroecology.
  - For all areas will be drawn up management plans within the presence of alkaline fens
  - A group of about 25 persons will receive the necessary knowledge and experience to allow themselves to implement the security controls alkaline fens.

4. Administrative part

4.1 Description of the management system

Obecnie projekt jest w fazie szczytowej realizacji działań. Poprzedzającą go fazą była faza przygotowawczą, rozpoznawczą – służącą przygotowaniu bazy danych i wiedzy, dla obecnie realizowanej fazy. Dotychczas przeprowadzono 6 spotkań zespołu, w ramach których omawiano plan pracy na następny okres oraz określano zadania przypisane dla każdego członka zespołu i terminy ich wykonania. Ustalono wewnętrzny harmonogram realizacji tych zadań oraz formę sprawozdawczości wewnętrznej na potrzeby nadzoru nad wdrażaniem powierzonych pracownikom zadań. W czasie spotkań odbywały się również dyskusje związane z kluczowymi aspektami realizacji projektu (planowanie działań ochronnych, formaty gromadzonych danych,

warunki postępowania przetargowych, problemy terenowe wcześniej nie ujawnione). Płynny przepływ informacji na temat stanu realizacji odbywa się poprzez ciągły kontakt mailowy i telefoniczny członków zespołu.

Szczegółowe planowanie działań w ramach projektu odbywa się pomiędzy Managerem Projektu, Asystentem merytorycznym i Koordynatorem naukowym, którzy na stałe stacjonują w biurze Zarządu Klubu Przyrodników. Gdy jest to wymagane organizowane jest spotkanie z resztą zespołu. Jeśli nie, ustalony tryb postępowania i wytyczne są przekazywane drogą mailową do pozostałych członków zespołu.

Z początkiem projektu zatrudniono zespół realizujący projekt – łącznie 10 osób na 6,0 etatach. Zgodnie z wnioskiem planowane było zatrudnienie 9 osób na łącznie 6,7 etatu. W skład zespołu realizującego projekt wchodziły:

- manager projektu Magdalena Makles - 1 osoba w wymiarze 1 etatu,
- asystent merytoryczny Dorota Horabik – 1 osoba w wymiarze 1 etatu,
- koordynator naukowy Robert Stańko i Lesław Wołejko - 2 osoby (odpowiednio 70% i 30% etatu),
- lokalny ekspert (Katarzyna Kiaszewicz, Filip Jarzombkowski, Katarzyna Kotowska, Ewa Gutowska) - 4 osoby (ekologia torfowisk i fitosocjologia) odpowiednio po 40%, 2 x 70% i 60% etatu
- asystent techniczny (Anna Gniewczyńska) - 1 osoba (30% etatu)
- księgowa (Maria Stankiewicz) – 1 osoba (30% etatu).

W ciągu trwania projektu nastąpiły następujące zmiany:

1. między sierpniem 2013 r. a wrześniem 2014 r. w ramach zastępstwa za 1 osobę zatrudnioną na stanowisku lokalnego eksperta (Katarzyna Kiaszewicz) z uwagi na urlop macierzyński została zatrudniona nowa osoba (Magdalena Bregin). Od lutego 2015 r. ponownie na stanowisku eksperta lokalnego (Katarzyna Kiaszewicz) z uwagi na urlop macierzyński została zatrudniona nowa osoba na zastępstwo (Katarzyna Barańska). Zmiany te nie wpłynęły na wymiar zatrudnienia ani na koszty w ramach kategorii „koszty osobowe”.
2. w lutym 2014 r. po ogólnozakładowej zmianie Regulaminu wynagradzania, który wpłynął na wysokość (obniżenie) wynagrodzeń pracowników i % przyporządkowania części personelu do projektu. Po tej zmianie w projekcie zatrudniony był zespół składający się z łącznie 10 osób na 5,87 etatach. W skład zespołu realizującego projekt wchodził:
  - manager projektu (Magdalena Makles) – 1 osoba w wymiarze 1 etatu,
  - asystent merytoryczny (Dorota Horabik) – 1 osoba w wymiarze 1 etatu,
  - koordynator naukowy (Robert Stańko, Lesław Wołejko) - 2 osoby w łącznym wymiarze 1 etatu (odpowiednio 70% i 41% etatu),
  - lokalny ekspert (ekologia torfowisk i fitosocjologia) (Katarzyna Kiaszewicz ws. Magdalena Bregin/Katarzyna Barańska, Filip Jarzombkowski, Katarzyna Kotowska, Ewa Gutowska) - 4 osoby w łącznym wymiarze 2,06 etatu (odpowiednio 40%, 2 x 58% i 50% etatu),
  - asystent techniczny (Anna Gniewczyńska) – 1 osoba w wymiarze 30% etatu oraz
  - księgowa (Maria Stankiewicz) – 1 osoba w wymiarze 30% etatu.Dodatkowo na potrzeby zrealizowania zakresu zadania D2 zatrudniono na 2 miesiące 1 pracownika (przez te dwa miesiące zatrudniony był w wymiarze 80% etatu). Umowa została podpisana na czas określony (2 miesiące).
3. we wrześniu 2014 r. po rozpoczęciu projektu LIFE13 NAT/PL/024 „Ochrona torfowisk Polski południowej” nastąpiła ponowna zmiana wynikająca z konieczności przypisania części zadań pracownikom na potrzeby realizacji nowego projektu. Obecnie zespół projektu to 11 osób na łącznie 6,3 etatach (są to osoby zatrudnione przez Klub Przyrodników):
  - Manager projektu – 2 osoby w łącznym wymiarze 1 etatu (Magdalena Makles – 70%, Dorota Horabik – 30%)

- Asystent merytoryczny (Hanna Garczyńska) – 1 osoba 70% etatu
  - Asystent techniczny (Renata Rybczyńska) – 1 osoba 50% etatu
  - Ekspert lokalny (Katarzyna Barańska, Filip Jazombokowski, Katarzyna Kotowska, Ewa Gutowska) – 4 osoby odpowiednio 80%, 50% i 2 x 60% etatu,
  - Koordynator naukowy (Robert Stańko, Lesław Wołejko) – 2 osoby po 60% etatu
- Zmiany te nie wpłynęły na wymiar zatrudnienia ani na koszty w ramach kategorii „koszty osobowe”.

ManagerProjektu oraz **Asystent Merytoryczny** są odpowiedzialni za prowadzenie bieżących ustaleń w zakresie działań realizowanych w projekcie (wykonawcy, zarządcy/właściciele terenu, formalne zgody na wykonanie działań ochronnych w rezerwach), biorą udział w prowadzonych postępowaniach przetargowych (opracowanie dokumentacji przetargowych i warunków udziału w postępowaniu, przygotowanie umów i pieczęta nad ich prawidłową realizacją), zapewniają zgodność realizacji projektu z wytycznymi KE i NFOSiGW (kwalifikowalność wydatków – zwłaszcza ponoszonych przez osoby nie stacjonujące na stałe w biurze Klubu Przyrodników czyli ekspertów lokalnych), wspomagają dział księgowości w kwestiach związanych z rozliczaniem i prowadzeniem wydzielonej księgowości w ramach projektu.

Asystent techniczny wspiera managera projektu w zakresie przeprowadzania procedur zamówień publicznych (kwestie techniczne i proceduralne), a także prawidłowej realizacji umów i ich rozliczeń z NFOSiGW.

Zespół naukowy (koordynatorzy i eksperci lokalni) – mają za zadanie zbierać dane dotyczące ekologii torfowisk objętych projektem (monitoring, dane fitosocjologiczne, hydrologiczne i inne na potrzeby sporządzania planów zarządzania siedliskiem), wspieranie managera projektu w zakresie wiedzy specjalistycznej na potrzeby negocjacji z właścicielami/zarządcami terenu, sporządzania opisu przedmiotu zamówienia etc. a także opracować i wypełnić danymi bazę danych o torfowiskach alkalicznych sporządzaną w ramach projektu.

Opisany zakres obowiązków dla każdej z zatrudnionych osób został ujęty w załączniku do umowy o pracę.

Osoby oddelegowane ze strony RDOŚ do realizacji projektu z ramienia Partnerów są odpowiedzialne za wdrożenie całości działań przypisanych partnerom – od przygotowania zamówienia, poprzez jego udzielenie, nadzór merytoryczny nad jego realizacją a następnie rozliczenie oraz sprawozdanie do Beneficjenta Koordynującego. Osoby zatrudnione w RDOŚ (wskazane na poniższym organigramie) to po jednej osobie w każdym z RDOŚ (w Gdańsku Dorota Siemion a w Olsztynie Elwira Bałdyga). Partnerzy w ramach Projektu NIE wykazują kosztów zatrudnienia tych osób jako koszty Projektu. Współpraca odbywa się bez zakłóceń i zastrzeżeń a Partnerzy wypełniają swoje zadania i role powierzone w ramach projektu.

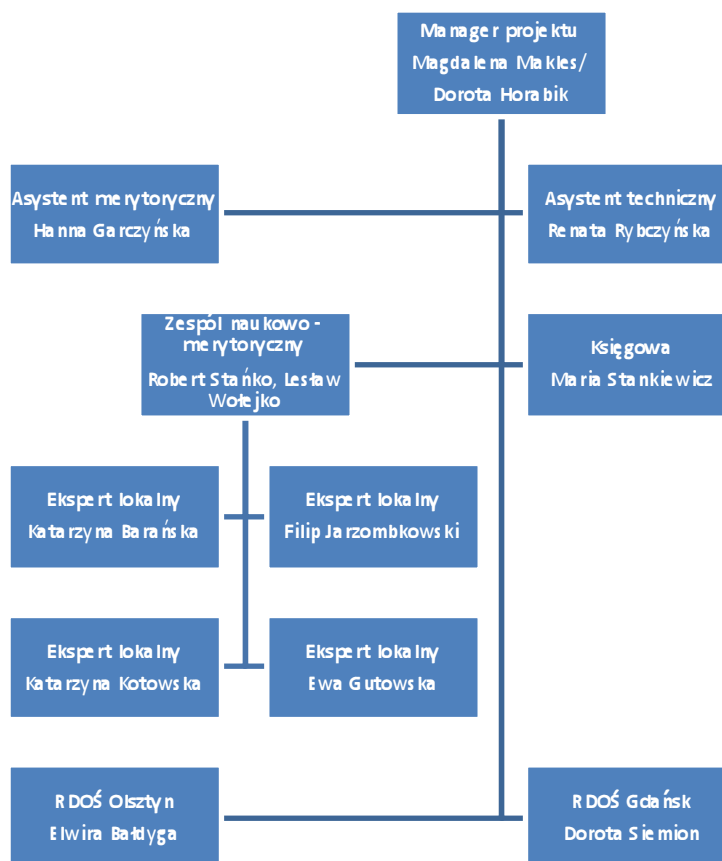
Umowy partnerskie zawarte pomiędzy Klubem Przyrodników i RDOŚ w Olsztynie oraz RDOŚ w Gdańsku zostały przedstawione wraz z Inception Report w maju 2013 r. W dniu 11.06.2014 r. z RDOŚ w Olsztynie została zawarta Umowa wykonawcza ustalająca wartość środków planowanych do wydatkowania przez RDOŚ w roku 2014 r. (umowa przekazana wraz z Progress Report). W dniu 27.12.2013 r. z RDOŚ w Gdańsku został podpisany aneks do Umowy Partnerskiej (dostarczony wraz z Raportem Wstępnym) zmieniający termin realizacji zadania A2 na 31/12/2016 zamiast 31/09/2014 zgodnie ze zgodą wydaną przez KE pismem ENV.E3.MM/jv ARES (2013) 3386634.

W ramach Partnerstwa w projekcie nie notuje się problemów, które wpływałyby na realizację projektu.

Procedury udzielania zamówień w ramach projektu

Klub Przyrodników nie jest podmiotowo zobowiązany do stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych. Tym nie mniej mając na względzie gospodarowanie publicznymi środkami ustalił wewnętrzne zasady udzielania zamówień dla zamówień poniżej 30 000 euro i dla zamówień powyżej 30 000 euro. Od września 2012 (od początku realizacji projektu) do lipca 2014 obowiązywały zasady ustanowione i wprowadzone w życie w maju 2010 roku. Po zmianie ustawy Prawo zamówień publicznych zmianie uległ próg powyżej którego powstaje obowiązek stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych Klub Przyrodników dostosował obowiązujące zasady do nowelizacji. Obowiązują one od 1 lipca 2014 r. Określają one procedurę w jakiej należy dokonywać wyboru wykonawców usług i dostaw dla zamówień o łącznej szacunkowej wartości nie przekraczającej wyrażonej w złotych równowartości 30 000 euro a także zasady udzielania zamówień, których łączna szacunkowa wartość przekracza tą wartość. Dodatkowo w ramach projektów LIFE stosuje się w ramach dobrej praktyki dla zamówień, których łączna szacunkowa wartość określona w projekcie przekracza 125 000 euro ogłoszenie w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Dla zamówień udzielonych w trybie obowiązującym dla zamówień o wartości poniżej 30 000 euro każdorazowo sporządzana jest notatka służbowa przez osobę przeprowadzającą procedurę i zatwierdzana przez Skarbnika lub Prezesa Klubu. Dopiero po zatwierdzeniu wyboru może zostać podpisana umowa z wybranym wykonawcą. Dla zamówień o łącznej wartości powyżej 30 000 euro przeprowadza się przetarg nieograniczony w trybie art. 70¹ – 70² Kodeksu Cywilnego (a powyżej wartości 125 000 euro z dodatkowym ogłoszeniem w DUUE) a wybór wykonawcy dokonywany jest w oparciu o posiedzenia komisji przetargowej i protokoły z przeprowadzenia postępowania sporządzane przez Komisję i zatwierdzane przez Prezesa Klubu. Zapisy i procedury są analogiczne jak w przypadku ustawy Prawo zamówień publicznych.

Schemat organizacyjny

4.2 Evaluation of the management system

Proces zarządzania zespołem wdrażającym projekt przebiega bez zakłóceń i do tej pory nie było konieczności dokonania znaczących zmian w tym zakresie.

Dodatkowym atutem projektu usprawniającym w znaczny sposób zarządzanie jest aplikacja KP MaSS, która sprawdziła się w dotychczasowej realizacji. Aplikacja została dostosowana do funkcjonowania dwóch projektów LIFE Klubu Przyrodników dotyczącymi siedliska 7230 (projekt LIFE13 NAT/PL/024).

Współudział RDOŚ w Gdańsku i w Olsztynie w realizacji projektu sprawia, że część procedur administracyjnych (np. wydawanie zgód na wykonanie działań ochronnych w rezerwatach) przebiega szybciej niż w innych RDOŚ. Dodatkowo RDOŚ w Gdańsku współuczestniczy w negocjacjach z właścicielami gruntów, które Klub planuje wykupić a także rozmowach z administracją Lasów Państwowych, na terenie których mają zostać utworzone rezerваты lub wykonane działania ochronne. Obecność państwowej służby ochrony przyrody w takich sytuacjach często pozytywnie wpływa na postawy podmiotów, z którymi rozmawiamy.

Komunikacja z Komisją i Monitorem przebiegała bez zastrzeżeń.

5. Technical part

5.1 Technical progress, per task

Tabela nr 1.

Zadania/czas realizacji		2012 rok				2013 rok				2014 rok				2015 rok				2016 rok				2017 rok				
		kwartały				kwartały				kwartały				kwartały				kwartały				kwartały				
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	
Zadanie A1	planowany	Początek projektu																								
	aktualny																									
Zadanie A2	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie A3	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie A4	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie B1	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie C1	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie C2	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie C3	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie C4	planowany																									
	aktualny																									
Zadanie C5	planowany																									
	aktualny																									

3. W dniu 11.06.2014 r. ogłoszono przetarg w trybie art. 70 Kodeksu Cywilnego (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 z późniejszymi zmianami) na opracowanie dokumentacji projektowej wraz z uzyskaniem wszystkich niezbędnych decyzji i pozwoleń dla 120 niewielkich budowli piętrzących wodę wraz z przekazaniem praw autorskich oraz na pełnienie nadzoru autorskiego w czasie wykonywania robót budowlanych w ramach projektu. Dokumentacja przetargowa znajduje się na stronie www Klubu Przyrodników http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=935&Itemid=594. Szacunkowa wartość zamówienia wynosiła 68 739,00 € (zgodnie z wartością zadania A1 we wniosku). W dniu 4.07.2014 r. nastąpił wybór wykonawcy tego zadania. Część I wykonywana jest przez firmę EKO-PROJEKT Paweł Ulatowski a część II i III przez firmę WTU sp. z o.o. z Wrocławia. W dniu 12.07.2014 r. zostały podpisane 3 odrębne umowy (na każdą z części, które zostały podzielone obszarami geograficznymi na terenie, których realizowane są zamówienia – umowy 35_1/2014, 35_2/2014 oraz 35_3/2014, które stanowią załącznik nr 18), których zakończenie realizacji ustalono na 15.12.2014 r. W dniu 2.03.2015 r. odebrano przedmiot umowy na część I od firmy EKO-PROJEKT tj. pełną dokumentację projektowo techniczną wraz z niezbędnymi pozwoleniami administracyjnymi pozwalającymi rozpocząć realizację robót budowlanych dla 20 niewielkich obiektów piętrzących (19 na obiekcie Dolina Pliszki, 1 na obiekcie Sandr Brdy, dokumentacja stanowi załącznik nr 3 do MR). Przedmiotów umów części II i III nie odebrano do dnia złożenia Raportu. Problematyczne kwestie z tym związane opisano w punkcie „Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężenia”.
4. W dniu 30.05.2014 r. rozesłano do RDOŚ w Gorzowie Wielkopolskim, RDOŚ w Poznaniu, RDOŚ w Gdańsku oraz RDOŚ w Białymstoku wnioski o zgodę na wykonanie działań (jednorazowe koszenie i wycinka nalotów drzew i krzewów) w rezerwach, na terenie których leżą obiekty w Projekcie. Są to: Dolina Ilanki, Młodno (RDOŚ Gorzów Wielkopolski), Wielkopolska Dolina Ruczycy, Diabli Skok, Smolary (RDOŚ w Poznaniu), Mechowisko Radość, Kruszynek, Mechowiska Sulęczyńskie i Dolina Kulawy (RDOŚ w Gdańsku) i Stare Biele, Perkuć, Rutka, Jezioro Kalejty (RDOŚ w Białymstoku). W dniu 7.07.2014 r. uzyskaliśmy zgodę RDOŚ w Gorzowie Wielkopolskim, w dniu 02.07.2014 r. oraz 22.01.2015 r. uzyskaliśmy zgodę RDOŚ w Gdańsku. Wnioski z RDOŚ w Poznaniu i Białymstoku zostały przekazane drogą służbową do GDOŚ zgodnie z kompetencjami urzędu. Zgodę na wykonanie działań w woj. wielkopolskim uzyskaliśmy od GDOŚ w dniu 27.08.2014 r. a w woj. podlaskim w dniu 25.07.2014 r. Uzyskane zgody wyczerpują listę obszarów chronionych, dla których zgody na wykonanie działań ochronnych w ramach projektu powinny zostać wydane.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężenia:

Ad. 1. Do dnia złożenia Raportu nie podpisano umów/porozumień z Nadleśnictwami we wschodnio – północnej Polsce na terenie RDLP Białystok oraz RDLP Olsztyn. Z uwagi na inną interpretację Ustawy o lasach w tych RDLP zażądano od nas wydzierżawienia terenów pod budowę zastawek. W związku z tym, że w części zachodnio – północnej takiego żądania ze strony Nadleśnictw nie było, brak obecnie jednolitych zasad w tej kwestii ze strony Lasów Państwowych i dlatego uzgodnienia wciąż trwają. W rozmowy została włączona również DGLP, a po zakończeniu warsztatów w dniach 27-28 kwietnia ustalono wspólnie z RDLP Białystok termin spotkania w maju br. w celu ostatecznego wyjaśnienia i rozwiązania problemów. Przedstawiciel RDLP Białystok zadeklarował chęć współpracy i pomoc w zrealizowaniu zadań przewidzianych w projekcie. W naszej opinii w okresie najbliższych kilku tygodni zaistniałe problemy zostaną ostatecznie rozwiązane.

Ad. 3. W związku z brakiem uzgodnień ze strony Nadleśnictw w sprawie wydania przez odpowiednie organy decyzji administracyjnych (przede wszystkim operatów wodnoprawnych w toku wydawania pozwolenia wodnoprawnego), a także nałożenia przez RDOŚ w Białymstoku, jako jedynym spośród pozostałych 6, konieczności sporządzenia Raportów o oddziaływaniu na środowisko przedsięwzięć polegających na budowie niewielkich urządzeń piętrzących wodę (zastawki drewniane o poziomie piętrzenia ok. kilkadziesiąt cm, nie powodujących zalewania terenu tj. nie powodujących stagnowania lustra wody powyżej poziomu gruntu) – całość procedury sporządzania dokumentacji projektowo technicznej wraz z uzyskaniem niezbędnych pozwoleń znacząco się przedłuża. W związku z faktem, iż Wykonawca nie jest odpowiedzialny (zgodnie z zapisami umów) za zmianę stanowiska osób trzecich mających wpływ na realizację przedmiotów umów oraz na przedłużające się procedury wydawania przez polskie organy odpowiednich decyzji (opieszalność organów) Klub Przyrodników odstąpił od naliczania kar umownych z tytułu nie wykonania przedmiotów umów w terminie. Wykonawca wypełnia swoje obowiązki umowne bez zarzutów. Ostateczny odbiór przedmiotu umów w ramach części II i III planowany jest na przełom III i IV kwartału 2015 r. **W związku z tym zwracamy się z uprzejmą prośbą o zgodę na wydłużenie okresu trwania zadania A1 o 4 kwartały tj. do końca IV kwartału 2015 r.**

Jednocześnie pragniemy wyjaśnić, iż w naszej opinii wydłużenie terminu realizacji zadania do końca roku 2015 r. powinno umożliwić doprowadzenie uzgodnień z RDLP w Białymstoku do końca a tym samym uzyskać zgody na dysponowanie gruntem na cele budowlane, które są niezbędne w procesie wydawania ostatecznych decyzji zezwalających na realizację przedsięwzięcia jakim jest budowa zastawek na terenie Nadleśnictw z obszaru RDLP Białystok. Pozwoli to także na przeprowadzenie do końca procesu oceny oddziaływania na środowisko dla trwających już procedur wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia.

Dodatkowo w trakcie realizacji zadań A2, A3 oraz A4 zidentyfikowano dodatkowe potrzeby związane z zaburzonymi stosunkami wodnymi, które powodują iż koniecznym jest budowa zastawek w miejscach, gdzie pierwotnie tego nie planowano. Biorąc jednak pod uwagę, iż na części obiektów brak zgody właścicieli uniemożliwi budowę zastawek globalna liczba zastawek nie ulegnie zmianie. Jednocześnie pragniemy zaznaczyć, iż prowadzimy w ramach zadania D1 obserwacje stanu siedliska i warunków terenowych w poszczególnych obiektach oraz oceniamy konieczność modyfikacji zaplanowanych działań tj. budowa zastawek. Liczymy się ze znaczącymi zmianami w zakresie lokalizacji zastawek z uwagi na dynamicznie zmieniające się warunki związane przede wszystkim z działalnością bobrów. Bobry przemieszczając się z miejsca na miejsce zmieniają warunki wodne na terenach gdzie żerują. Często pojawiają się w nowych – wcześniej nie zasiedlonych miejscach a w innych miejscach porzucają utrzymanie zbudowanych tam, które bardzo szybko niszczą pod wpływem erozyjnej działalności wody. Tam, gdzie bobry trwale zalewają teren stosujemy cylindry Clemsona by uchronić siedlisko przed zniszczeniem a budowa zastawek staje się bezcelowa. Tam, gdzie bobry się wycofują oceniamy na bieżąco potrzebę budowy zastawek. Opracowywana dokumentacja uwzględni te obserwacje.

Działanie A2: Sporządzenie projektów planów ochrony istniejących i projektowanych rezerwatów wraz z planami zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 w granicach obiektów w województwie pomorskim (RDOŚ Gdańsk)

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 2 kwartałów tj. w I kwartale 2013 r.

1. Zgodnie z pismem KE z dnia 31/10/2013 r znak ENV.E3.MM/jv ARES(2013) 3386694 zatwierdzającym Raport Wstępny termin zakończenia realizacji zadania A2 został przesunięty na IV kwartał 2016 r. W związku z tym konieczne było podpisanie aneksu do Umowy Partnerskiej z RDOŚ w Gdańsku zmieniającego harmonogram realizacji zadań w ramach partnerstwa. Umowa została podpisana w dniu 25.11.2013 r. (przekazano wraz z Progress Report).
2. W dniu 25.07.2013 r. Zarządzeniem nr 25/2013 (Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego z dnia 5.07.2013 r. poz. 2737, przekazano wraz z Raportem z Postępu, http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/Mechowisko_Radosc_DzU.pdf) ustanowiono rezerwat MECHOWISKO RADOŚĆ (obiekt Zapceńskie Mechowiska [Torfowisko Radość]) o powierzchni 9,59 ha obejmującej najcenniejsze elementy obiektu z siedliskiem 7230.
3. W dniu 25.02.2014 r. Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku (Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego z dnia 11.03.2014 r. poz. 1051, http://edziennik.gdansk.uw.gov.pl/WDU_G/2014/1051/akt.pdf, załączony do Progress Report) ustanowiono Rezerwat KRUSZYNEK (obiekt Zapceńskie Mechowiska [Jezioro Kruszyńskie]) o powierzchni 8,42 ha obejmującej torfowisko alkaliczne w lądowującej zatoce jeziora wraz z tą zatoką
4. W dniu 17.11.2014 r. Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku (Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego z dnia 24.11.2014 r. poz. 4108, http://edziennik.gdansk.uw.gov.pl/WDU_G/2014/4108/akt.pdf, załącznik nr 4) ustanowiono Rezerwat MECHOWISKA SULECZYŃSKIE o powierzchni 22,58 ha obejmujący także działki będące własnością Klubu Przyrodników zakupionymi w ramach projektu (patrz opis zadania B1 oraz załącznik mapowy nr 16 do MR). Rezerwat został powołany w momencie, gdy własnością Klubu były jedynie 4 działki (368, 365, 364, 376). W dniu 24.03.2015 r. po zakupieniu działek 367/1, 367/2, 368 oraz 379 Klub Przyrodników wystąpił do RDOŚ Gdańsk o włączenie działek w istniejący rezerwat. Po włączeniu ww. działek w rezerwat będzie on zapewniał właściwą ochronę najcenniejszych płatów siedliska 7230 w obiekcie Sulęczyno.
5. W dniu 3.03.2015 r. Klub Przyrodników wysłał do RDOŚ w Gdańsku wniosek o utworzenie rezerwatu w okolicach Jeziora Krąg (obiekt Jezioro Krąg) wraz z dokumentacją przyrodniczą zawierającą argumenty merytoryczne przemawiające za takim wnioskiem.
6. W projekcie planowane jest powołanie jeszcze jednego rezerwatu. Problemy związane z realizacją tego zakresu zadania opisano poniżej w punkcie „Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężania”.
7. Zgodnie z zakresem prac Partnera zaraz po ustanowieniu rezerwatu przystąpiono do prac nad opracowaniem Planów Ochrony tych rezerwatów. I tak:
  1. Dla rezerwatu MECHOWISKO RADOŚĆ w drodze rozstrzygniętego przetargu publicznego w dniu 14.01.2014 r z firmą Pro Natura Pro Homini Katarzyna Bociąg została zawarta umowa, w ramach której Wykonawca opracował do dnia 20.11.2014 r. dokumentację projektu planu ochrony rezerwatu wraz z zakresem planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 w granicach rezerwatu (umowa stanowi załącznik nr 17). Po otrzymaniu przedmiotu umowy RDOŚ w Gdańsku przystąpił do zatwierdzania planu ochrony rezerwatu. Obecnie trwają prace związane z konsultacjami społecznymi i zatwierdzeniem planu ochrony. Ze względu na zmniejszenie śladu węglowego (carbon footprint) do jakiego zobowiązaliśmy się we wniosku nie załączamy wydruku projektu planu ochrony przygotowanego przez Wykonawcę, gdyż nie stanowi on jeszcze aktu

prawa miejscowego. Stanie się nim po przeprowadzeniu konsultacji społecznych i po zatwierdzeniu Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku. Uważamy zatem, iż przekazywanie wydruku miało się na obecnym etapie z celem. Wersja elektroniczna projektu planu stanowi załącznik nr 5.

2. Dla rezerwatu KRUSZYNEK w drodze rozstrzygniętego przetargu publicznego w dniu 9.04.2014 r. z firmą Pro Natura Pro Homini Katarzyna Bociąg została zawarta umowa, w ramach której Wykonawca przygotował do dnia 28.11.2014 r. dokumentację projektu planu ochrony rezerwatu wraz z zakresem planu zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w granicach rezerwatu (umowa stanowi załącznik nr 17). Po otrzymaniu przedmiotu umowy RDOS Gdańsk przystąpił do zatwierdzania planu ochrony rezerwatu. Obecnie trwają prace związane z zatwierdzeniem planu ochrony. Ze względu na zmniejszenie śladu węglowego (carbon footprint) do jakiego zobowiązaliśmy się we wniosku nie załączamy wydruku projektu planu ochrony przygotowanego przez Wykonawcę, gdyż nie stanowi on jeszcze aktu prawa miejscowego. Stanie się nim po przeprowadzeniu konsultacji społecznych i po zatwierdzeniu Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku. Uważamy zatem, iż przekazywanie wydruku miało się na obecnym etapie z celem. Wersja elektroniczna projektu planu stanowi załącznik nr 5.
3. Dla rezerwatu MECHOWISKA SULECZYŃSKIE w drodze rozstrzygniętego przetargu publicznego w dniu 15.01.2015 r. z firmą Pro Natura Pro Homini Katarzyna Bociąg została zawarta umowa, w ramach której Wykonawca ma przygotować do dnia 16.11.2015 r. dokumentację projektu planu ochrony rezerwatu wraz z zakresem planu zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w granicach rezerwatu (umowa stanowi załącznik nr 17). Po otrzymaniu przedmiotu umowy RDOS Gdańsk przystąpi do zatwierdzania planu ochrony rezerwatu.

Pragniemy zaznaczyć i przypomnieć fakt, który był dyskutowany w czasie zatwierdzania Raportu Wstępnego, iż RDOS jako jednostka budżetowa przetarg na plan ochrony rezerwatu może ogłosić tylko w sytuacji gdy rezerwat dla, którego ogłaszany jest przetarg na sporządzenie projektu planu ochrony istnieje. Najpierw trzeba zatem powołać oficjalnie rezerwat by móc rozpocząć sporządzanie dla niego planu ochrony. Ten fakt był przyczyną dla której zadanie A2 zostało wydłużone do IV kwartału 2016 r.

Działania te wypełniają częściowo realizację wskaźnika Output indicators – part 1 preparatory actions - Other (management plans for nature reserves) – 3 z 16 oraz management plans – 3 z 16.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężenia:

W pierwszej kolejności przystąpiono do ustanowienia rezerwatów, które leżą w całości lub w większości na gruntach Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych. I tak ustanowiono rezerwaty: Torfowisko Radość, Kruszynek i Mechowiska Suleczyńskie. Obecnie kolejne dwa rezerwaty (na trzech z proponowanych lokalizacji: Jezioro Krag, Jezioro Małe Długie i Orle) znajdują się na gruntach prywatnych. Obecnie prowadzone negocjacje z właścicielami wskazują, że:

- w obiekcie Orle brak jest na chwilę obecną możliwości wykupu dwóch działek stanowiących 50% obiektu (załączniki mapowe do Progress Report). Są one własnością byłych małżonków i cena jaka została zaproponowana jako cena wykupu dalece wykracza poza kwoty zaplanowane w projekcie i dalece poza kwoty rzeczywistej wartości rynkowej owych działek. Właściciele odmawiają także wykonania na ich terenie działań ochronnych (koszenie oraz budowa budowli piętrzących mających przywrócić właściwe warunki wodne dla siedliska 7230). Zaniechano dalszych negocjacji. Jednakże dla obiektu Orle będącego częścią obszaru Natura 2000 „Orle” PLH220019 został ustanowiony Zarządzeniem 34/2013 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 19.09.2013 r. Plan Zadań Ochronnych, który w części dotyczącej ustalenia zakresu działań ochronnych wskazuje konieczność wykonania działań ochronnych (koszenie i przywrócenie właściwych warunków wodnych) w

granicach ww. działek. Istnieje zatem mechanizm prawny obligujący do wykonania działań ochronnych, który zamierzamy wykorzystać na potrzeby zachowania siedliska na terenie działek prywatnych. Dodatkowo Partner – RDOS w Gdańsku podjął starania utworzenia rezerwatu na części będącej własnością Skarbu Państwa pozostającej w zarządzie Nadleśnictwa Wejherowo a na części będącej własnością prywatną utworzyć otulinę rezerwatu. Takie rozwiązanie ma plus w postaci braku wymogu uzyskania zgody właścicieli na utworzenie otuliny na terenie własności prywatnej. Minusem jest brak możliwości zaplanowania działań ochrony czynnej na terenie otuliny rezerwatu jednak można ustalić zakaz podejmowania działań, które mogą spowodować pogorszenie stanu zachowania siedlisk/gatunków. Po utworzeniu rezerwatu Klub podejmie raz jeszcze negocjacje wykupu części prywatnej i jeśli ostatecznie uda się wykupić część prywatną zostanie ona włączona do rezerwatu (analogicznie jak się to stało w przypadku działek wykupionych przez Klub w obiekcie Sulęczyno). Należy w tym miejscu podkreślić, że w tym przypadku negocjacje są niezwykle trudne i stanowią dość delikatny w swej naturze proces społeczny (Kaszubi jako rdzenna ludność tych terenów jest niezwykle przywiązana do swej ojcowizny i do ziemi jako takiej. Negocjacje prowadzone przez organizację pozarządową wymagają zbudowania swoistego zaufania między Klubem a właścicielem.). Dlatego też sporą rolę jest tu rola RDOS w Gdańsku jako organu administracji publicznej.

- w obiekcie Jezioro Małe Długie cena zaproponowana przez Klub (oparta na wycenie nieruchomości przez rzeczoznawcę) nie satysfakcjonuje właścicieli natomiast nie przeciwstawiają się wykonywaniu działań ochronnych. W dniu 28.01.2015 r. podpisano Porozumienie dające zgodę Klubowi na wykonanie działań ochronnych w postaci koszenia, wycinek oraz montażu urządzeń w tamach bobrowych (porozumienie stanowi załącznik nr 6). Część południowa obiektu jest użytkowana kośnie przez właściciela. Część centralna i północna nie jest użytkowana.

Działanie A3: Sporządzenie projektów planów ochrony istniejących i projektowanych rezerwatów wraz z planami zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 w granicach obiektów dla pozostałych obszarów realizacji projektu

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem II kwartałów tj. w I kwartale 2013 r.

1. W dniu 17.03.2014 r. ogłoszono przetarg na wyłonienie wykonawcy zadania pn. opracowanie dokumentacji przyrodniczej w części faunistycznej na potrzeby sporządzenia dokumentacji i projektów planów ochrony uwzględniający zakres planu zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 dla łącznie 10 projektowanych i 1 istniejącego rezerwatu w województwach lubuskim, zachodniopomorskim i podlaskim w ramach projektu LIFE11 NAT/PL/423 (http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=918&Itemid=594). W dniu 8.04.2014 r. przetarg unieważniono z powodu braku ważnych ofert. W dniu 9.04.2014r. ogłoszono ponownie ten sam przetarg i w dniu 7.05.2014 r. wyłoniono Wykonawcę obu części zamówienia – firmę FRUGILE Arkadiusz Gawroński. (http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=921&Itemid=594) W dniu 14.05.2014 r. podpisano umowy na realizację obu części zamówienia z terminem realizacji 1.09.2014r. W dniu 2.09.2014 r. Wykonawca przekazał do Klubu szczytkowe wersje Dokumentacji będących przedmiotem umowy. Zgodnie z protokołem ze spotkania w dniu 17.09.2014 r. Klub złożył szereg uwag do przedłożonej Dokumentacji a termin na jej uzupełnienie wyznaczył na 19.10.2014 r. Wykonawca do dnia 10.12.2014 r. nie złożył poprawionych Dokumentacji i nie reagował na ponaglenia ze strony Zamawiającego. Poskutkowało to nałożeniem na Wykonawcę kar umownych. Ostatecznie w dniu 6.03.2015 r. Klub jako Zamawiający przyjął Dokumentację będącą przedmiotem ww. umów i naliczył kary umowne stanowiące 53% wartości obu umów. Pomimo naliczenia kar umownych dostarczona po terminie Dokumentacja spełnia wymogi i oczekiwania Zamawiającego.

Tabela przedstawia lokalizacje projektowanych rezerwatów, dla których przygotowywana jest obecnie dokumentacja projektów planów ochrony:

Tabela nr 2.

Województwo	Nazwa robocza rezerwatu	Obszar Natura 2000	Przybliżona pow. proj. rezerwatu
Lubuskie	Torfowisko Pliszka	Dolina Pliszki PLH080011	9 ha
Lubuskie	Kosobudki	Dolina Pliszki PLH080011	12,5 ha
Lubuskie	Dolina Ilanki	Dolina Ilanki PLH080009	7 ha
Zachodniopomorskie	Manowo	Mechowisko Manowo PLH320057	43 ha
Zachodniopomorskie	Kwiecko	Dolina Radwi, Chocieli i Chotli PLH320046	3 ha
Zachodniopomorskie	Nowa Studnica	Uroczyska Puszczy Drawskiej PLH320046	25 ha
Podlaskie	Kobyła Biel	Ostoja Augustowska PLH200005	7 ha
Podlaskie	Borsuki	Ostoja Augustowska PLH200005	6 ha
Podlaskie	Sawonia - Mostek	Ostoja Augustowska PLH200005	3 ha

Podlaskie	Dolina Rospudy	Ostoja Augustowska PLH200005	200 ha
-----------	----------------	---------------------------------	--------

Tabela przedstawia lokalizację istniejącego rezerwatu, dla którego przygotowawana jest obecnie dokumentacja projektu planu ochrony:

Tabela nr 3.

Województwo	Nazwa rezerwatu	Obszar Natura 2000	Powierzchnia rezerwatu
Zachodniopomorskie	Bukowskie Bagno	Uroczyska Puszczy Drauskiej PLH520046	21,99 ha

2. Natychmiast po otrzymaniu od Wykonawcy ostatecznych wersji Dokumentacji Klub przystąpił do uzupełniania ich o brakujące dane (florystyczne, hydrologiczne, glebowe etc.) oraz rozpoczął sporządzanie ostatecznych wersji projektów planów ochrony, które zostaną przedłożone do konsultacji w Nadleśnictwach (zarządcy terenów, na których planowane jest utworzenie rezerwatu) oraz RDOŚ (organ powołujący rezerwat). Obecnie trwają uzgodnienia dla projektowanych rezerwatów Nowa Studnica, Kwiecko, Dolina Rospudy, Manowo. Właścicielem terenu pod projektowany rezerwat Kosobudki jest Klub Przyrodników. Wniosek o utworzenie rezerwatu na tym terenie zostanie złożony w kwietniu 2015 r. Obiekt Bukowskie Bagno stanowi już rezerwat. Klub Przyrodników podpisał z RDOŚ w Szczecinie Porozumienie (załącznik nr 7), na mocy którego Klub przekaze dokumentację projektu planu ochrony rezerwatu a RDOŚ w Szczecinie przeprowadzi stosowne konsultacje oraz proces zatwierdzania projektu w akt prawa miejscowego. Dla pozostałych Dokumentacji w pozostałych obiektach (Torfowisko Pliszka, Dolina Ilanki, Borsuki, Sawonia Mostek oraz Kobyla Biel) trwają prace nad uzupełnieniem przekazanych przez Wykonawcę Dokumentacji o dane związane z roślinnością, hydrologią oraz glebami. Po ich uzupełnieniu zostaną rozpoczęte konsultacje z zarządcami terenu.

Warto w tym miejscu podkreślić, iż Klub podjął starania utworzenia rezerwatu Dolina Rospudy (na terenach niegdyś planowanej obwodnicy Augustowa) o łącznej powierzchni ok. 200 ha, w skład której będą wchodziły tereny Lasów Państwowych (Nadleśnictwa Szczebra), tereny wykupione przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad na potrzeby budowy obwodnicy Augustowa (a obecnie przekazanych w ręce Starostwa Augustów) oraz tereny wykupione przez Klub Przyrodników w ramach Projektu (poglądowa mapa projektowanego rezerwatu znajduje się w załączniku mapowym nr 16 do MR). Na terenie obiektu planowane były w ramach Projektu zarówno wykupy jak i utworzenie rezerwatu. Obecnie trwają rozmowy z Dyрекcją Generalną Lasów Państwowych, która wstępnie (podobnie jak GDDKiA) zgodziła się na utworzenie rezerwatu. Połączenie działek stanowiących projektowany rezerwat otuliną zapewni właściwą ochronę tych najcenniejszych w Europie torfowisk na łącznej powierzchni ok. 600 ha.

Działania te wypełnią częściowo realizację wskaźnika Output indicators – part 1 preparatory actions – other (management plans for nature reserves) – 11 z 16.

Działania te wypełnią częściowo realizację wskaźnika Output indicators – part 1 preparatory actions – management plans – 11 z 16.

Wyjaśniamy: wskaźnik 16 sztuk management plans for nature reserves składa się z 5 sztuk planowanych do realizacji przez RDOŚ w Gdańsku (zadanie A2) oraz z 11 planowanych do realizacji przez Klub Przyrodników (zadanie A3). Wskazane 11 z 16 stanowi jedynie częściowe

wypełnienie wskaźnika, gdyż obecnie przygotowywane Dokumentacje są projektami planów ochrony, które dopiero zostaną zatwierdzone.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewycięzania:

Problemy wynikają z opieszałości Wykonawcy sporządzającego Dokumentację w ramach podpisanych z Klubem umów. Klub zmuszony był do sięgnięcia po narzędzia prawne zawarte w umowie w celu wyegzekwowania zapisów umowy.

Działanie A4: Sporządzenie uproszczonej dokumentacji do planów zarządzania obszarem w tym planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w granicach obiektów

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 2 kwartałów tj. w I kwartale 2013 r.

1. Prace nad przygotowaniem Planów Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000 są na bieżąco monitorowane – wnosimy uwagi do opracowywanych dokumentów i proponujemy zapisy, które pozwalają na przeprowadzenie działań w ramach projektu niejako „z urzędu” a jednocześnie zapewniają ochronę siedliska 7230 w długofalowej perspektywie. Obecnie w ten sposób do Planów Zadań Ochronnych zapisy dotyczące siedliska 7230 zostały wprowadzone dla następujących obszarów Natura 2000: Dolina Ilanki (PLH080009), Dolina Pliszki (PLH080011), Ostoja Augustowska (PLH200005), Ostoja Knyszyńska (PLH200006), Ostoja Augustowska (PLH200005), Ostoja Wigierska (PLH200004), Dolina Szeszupy (PLH200016), Torfowiska Gór Sudawskich (PLH200017), Ostoja Suwalska (PLH200003), Jeleniewo (PLH200001), Dolina Górnej Rospudy (PLH200022), Sandr Brdy (PLH220026), Ostoja Zapceńska (PLH220057), Ostoja Piska (PLH280048), Mechowiska Sulęczyńskie (PLH220017), Orle (PLH220013), Mazurskie Bagna (PLH280054), Ostoja Napiwodzko-Ramucka (PLH280052), Dolina Ruzycy (PLH300017), Mechowisko Manowo (PLH320057), Dolina Płoni i Jezioro Miedwie (PLH320006) oraz Uroczyska Puszczy Drawskiej (PLH320046) (tabela zawierająca szczegóły znajduje się w załączniku nr 8 do MR).
2. Powstał zbiór danych przyrodniczych o obiektach w projekcie (excel), zawierający informacje dostępne na dzień dzisiejszy (pochodzącymi z inwentaryzacji i badań terenowych nie realizowanych w ramach projektu np. na potrzeby dokumentacji przyrodniczej w programie rolnośrodowiskowym), danymi pochodzącymi z monitoringu stanu „0” (wykonanymi na części obiektów w ramach projektu). Będzie on na bieżąco uzupełniany kolejnymi danymi pochodzącymi np. z opracowywanych planów ochrony rezerwatów by na końcu projektu stworzyć kompleksową bazę informacji o siedlisku na terenie wszystkich obiektów w ramach projektu.
3. Opracowane zostały dokumentacje planów zarządzania siedliskiem 7230 w granicach obiektów zawierające szczegółowy opis przyrodniczy obszaru Natura 2000, opis obiektów projektu (geologia – stratygrafia złoża, historia użytkowania wraz z historycznymi mapami), mapy roślinności (historyczne i aktualne), opis stanu zachowania siedliska (zdjęcia fitosocjologiczne, badania chemizmu wody i jej właściwości fizycznych), opis zagrożeń, identyfikacja działań ochronnych wraz ze wskazaniem ich lokalizacji, terminów i kosztów wykonania, identyfikacja struktury własności i inne (np. wskazania do zmiany w SDF obszaru Natura 2000 jeśli taka zmiana jest konieczna). Przykładowe dokumentacje dla obiektów w Dolinie Pliszki i Dolinie Ilanki załączamy jako załącznik nr 9B do MR. Jednocześnie wyjaśniamy co następuje:
  1. Dokumentacje są opracowywane dla danego obszaru Natura 2000 i zawierają obiekty leżące na danym obszarze Natura 2000. Uznaliśmy, iż tak zgrupowane opisy będą bardziej użyteczne np. dla RDOŚ czy administracji Lasów Państwowych. Oznacza to, że każda z tych Dokumentacji będzie się składała z kilku mniejszych opracowań dotyczących każdego obiektu w projekcie. Możliwe jest zatem „wyciągnięcie” dokumentacji dotyczącej poszczególnych obiektów. Ostatecznie zatem każdy obiekt będzie posiadał szczegółową charakterystykę zawartą w ok. 25 oddzielnych opracowaniach.
  2. Są one i będą na bieżąco uzupełniane danymi zbieranymi w czasie realizacji projektu i w konsekwencji na zakończenie projektu staną się pełnym, najbardziej aktualnym źródłem wiedzy historycznej i aktualnej na temat siedliska 7230 w tych obszarach Natura 2000. Staną się także podstawową „bibliografią” na potrzeby Podręcznika Dobrych Praktyk w ochronie siedliska 7230 jaki planowany jest do opracowania w ramach projektu stanowiący de facto plan zarządzania (ochrony) siedliskiem w Polsce. Dane także posłużą jako wkład do planowanego do opracowania w ramach lustrianego projektu Klubu dotyczącego siedliska 7230 na południu Polski (LIFE13 NAT/PL/024) Monografii

siedliska 7230 (Monografia siedliska 7230 w ramach projektu LIFE13 NAT/PL/024 będzie opracowaniem ogólnokrajowym i dane z projektu LIFE11 NAT/PL/423 będą obecne w tym opracowaniu jako uzupełnienie danych z południa Polski zebranych w ramach projektu LIFE13 NAT/PL/024).

3. Ze względu na zmniejszenie śladu węglowego (carbon footprint) do jakiego zobowiązaliśmy się we wniosku a także roboczy charakter (dokumentacje są na bieżąco uzupełniane i wymagają korekty, załączenia dokumentacji na potrzeby programów rolno-środowiskowo-klimatycznego, itp., nie załączamy wydruku wszystkich Dokumentacji a jedynie przykładowych. Są to 2 dokumentacje dla projektowanych rezerwatów oraz 2 opracowania obejmujące wszystkie obiekty w granicach spójnych obszarów Natura 2000. Ma to na celu zobrazowanie zakres i jakość tych opracowań przy jednoczesnym zwróceniu uwagi iż nie jest to wersja ostateczna tego przykładowego opracowania, gdyż zarówno to jedno jak i pozostałe zostaną uzupełnione o wyniki monitoringu i inne dane, które zostaną zebrane na poszczególnych obiektach. Dostarczona Dokumentacja stanowi modelowy przykład opracowanych Dokumentacji a ostateczna wersja wraz z pozostałymi Dokumentacjami zostaną dostarczone wraz ze Sprawozdaniem Końcowym Projektu.

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 1 preparatory actions - action plans – 55 szt.

Działanie B1: Zakup ziemi na cele przyrodnicze

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 1 kwartału tj. IV kwartale 2012 r.

1. Do dnia złożenia MR zakupiono następujące działki:

Tabela nr 4

Nr działki	Obiekt	Pow.	Nr aktu notarialnego /Księgi wieczystej	Informacja w KW o przeznaczeniu gruntu na cele związane z ochroną przyrody	Nr załącznika do MR
117	Dolina Pliszki (Kosodudki2)	12,4743 ha	Rep A 1984/2013 ZG1S/00041105/4	TAK	Załączony wraz z IR
71, 72, 73, 74, 75, 79	Poszeszupie (Rudawki)	3,5344 ha	Rep A 487/2013 SU1S/00068454/4	TAK	Załącznik nr 10 do PR
365	Sulęczyno (Sulęczyno)	1,03 ha	Rep A 15441/2013 GD1R00076409/3	NIE	Załącznik nr 11 do PR
364	Sulęczyno (Sulęczyno)	1,22 ha	Rep A 15448/2013 GD1R/00076410/3	NIE	Załącznik nr 12 do PR
376	Sulęczyno (Sulęczyno)	0,87 ha	Rep A 15455/2013 GD1R/00076411/0	NIE	Załącznik nr 13 do PR
368	Sulęczyno (Sulęczyno)	0,96 ha	Rep A 49995/2014 GD1R/00077195/6	NIE	Załącznik nr 14 do PR
367/1	Sulęczyno (Sulęczyno)	0,3648 ha	Rep A 1908/2015 KW w czasie zakładania	Wniosek zostanie złożony po założeniu KW	Załącznik nr 10
367/2	Sulęczyno (Sulęczyno)	0,3666 ha	Rep A 1915/2015 KW w czasie zakładania	Wniosek zostanie złożony po założeniu KW	Załącznik nr 10
366	Sulęczyno (Sulęczyno)	0,95 ha	Rep A 3525/2015 KW w czasie zakładania	Wniosek zostanie złożony po założeniu KW	Załącznik nr 10
379	Sulęczyno (Sulęczyno)	0,94 ha	Rep A 3532/2015 KW w czasie zakładania	Wniosek zostanie złożony po założeniu KW	Załącznik nr 10
901, 927, 938, 941, 944	Augustów	1,03 ha	Rep A 2746/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
644, 753, 764, 805, 808/2	Augustów	2,00 ha	Rep A 2753/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
819, 822	Augustów	1,34 ha	Rep A 2884/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10

869, 870, 871, 872	Augustów	1,47 ha	Rep A 2877/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
823, 826	Augustów	1,17 ha	Rep A 2870/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
851, 795, 854, 853, 856	Augustów	1,38 ha	Rep A 2863/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
835, 838	Augustów	2,00 ha	Rep A 2984/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
837, 840	Augustów	1,70 ha	Rep A 2991/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
845, 848	Augustów	1,29 ha	Rep A 2998/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
877, 878, 875, 876	Augustów	1,44	Rep A 3005/2014 SU1A/00014132/1	TAK	Załącznik nr 10
Łącznie:			37,5301		

Wszystkie powyższe Akty notarialne zawierają zapis zgodny z art. 26 Postanowien Wspólnych.

Dla zmniejszenia śladu węglowego (carbon footprint) do jakiego zobowiązaliśmy się we wniosku nie załączamy wydruków z Ksiąg Wieczystych. Stan zapisów w Księgach Wieczystych można zweryfikować za pomocą systemu Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://ekw.ms.gov.pl/eukw/pdcbdkw.html> podając numer Księgi Wieczystej (podane w powyższej tabeli).

Obiekt Sulęcyno (teren rezerwatu przyrody Mechowiska Sulęczyńskie)

Dla działek 365, 364 i 376 Sąd Rejonowy w Kartuzach o odmówił na wniosek Klubu dokonania takich wpisów. Opis znajduje się poniżej w części dotyczącej problemów w realizacji zadania. Dla działki nr 368 w dniu 28.01.2015 r. złożony został wniosek o dokonanie wpisu w dziale III Księgi Wieczystej. Do dnia złożenia Raportu nie uzyskano postanowienia Sądu w tej sprawie.

Dla działek nr 367/1, 367/2, 366 oraz 379 wnioski o dokonanie wpisu w dziale III Ksiąg Wieczystych zostaną złożone niezwłocznie po otrzymaniu z Sądu Rejonowego informacji o założeniu nowej Księgi Wieczystej (wpisu do Księgi dokonuje właściciel. Najpierw zatem musi powstać nowa Księga Wieczysta z informacją o nowym właścicielu nieruchomości by właściciel miał na co się powołać w swoim wniosku – prawo własności ujęte w nowo założonej Księdze ze wskazaniem numeru tej księgi. Bez tego niemożliwe jest złożenie wniosku). Do dnia złożenia Raportu nie uzyskano postanowienia Sądu w tej sprawie.

Obiekt Dolina Rospudy (projektowany rezerwat Dolina Rospudy)

Wszystkie działki zakupione w ramach obiektu Dolina Rospudy zawarte są w jednej Księdze Wieczystej, do której działu III wprowadzono zapisy o nieodwołalnym przeznaczeniu gruntów na cele związane z ochroną przyrody.

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 1 preparatory actions – land purchased – 57,5501 ha z 55ha

Jednocześnie wyjaśniamy: mimo, iż zakładana liczba ha została przekroczona w budżecie projektu w ramach zadania nadal notujemy oszczędności w wysokości ponad 170 000 €. Planujemy nadal dokonywać wykupów gruntów tam, gdzie wykonanie działań ochronnych bez wykupu nie może być zrealizowane. Dotyczyć to może głównie terenów planowanych rezerwatów (np. Dolina Rospudy, Jezioro Krag czy Orle). Wykupy na tych terenach były planowane w projekcie i z różnych względów niezależnych od Beneficjenta negocjacje się wydłużają.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewyższania:

W dniu 14.01.2014 r. Klub złożył wniosek o wprowadzenie do Ksiąg Wieczystych prowadzonych dla działek 364, 365, 376 (obręb Sulęczyno) zapisu o nieodwołalnym przeznaczeniu tych gruntów na cele związane z ochroną przyrody. W dniu 17.04.2014 r. Sąd Rejonowy w Kartuzach wydał Postanowienia (załączone do PR) oddalające wniosek Klubu. W dniu 7.05.2014 r. Klub złożył apelację zaskarżającą w całości te Postanowienia kierując ją do Sądu wyższej instancji (załączono do PR). W dniu 17.07.2014 r. Sąd Okręgowy III Wydział Cywilny Odwoławczy odrzucił apelację. W dniu 23.07.2014 r. Klub złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia do odrzucenia apelacji. 22.09.2014 r. Sąd wydał uzasadnienie odrzucenia apelacji. Po zasięgnięciu porady prawnej odstąpiliśmy od zamiaru złożenia skargi z uwagi na brak podstawy prawnej do jej złożenia. Dla wszystkich działek leżących w obiekcie Sulęczyno postanowienia wydaje Sąd Okręgowy w Kartuzach co powoduje, iż należy przypuszczać, iż dla wszystkich ww. działek w obiekcie Sulęczyno ów Sąd odmówi wprowadzenia odpowiedniego wpisu do działu III Ksiąg Wieczystych. Należy jednak pamiętać, iż wszystkie zakupione działki w obiekcie Sulęczyno są (będą) włączone w teren rezerwatu przyrody co zapewnia im długofalową ochronę prawną w perspektywie dziesiątek lat. Sporządzane w ramach projektu Plan Ochrony tego rezerwatu zawiera zapisy zabezpieczające ochronę czynną w ramach rezerwatu w perspektywie kolejnych 10 lat od dnia jego zatwierdzenia a zatem przypuszczalnie do roku 2025. Jednocześnie Akty notarialne zakupu zawierają klauzulę o nieodwołalnym przeznaczeniu gruntów na cele związane z ochroną przyrody.

Działanie C1: Budowa zastawek na terenie województwa warmińsko – mazurskiego (RDOS Olsztyn)

Zadanie rozpoczęło się w terminie tj. w IV kwartale 2014 r.

W dniu 4.11.2014 r. RDOS w Olsztynie ogłosił zapytanie ofertowe na wykonanie dokumentacji projektowo technicznej i uzyskania niezbędnych pozwoleń na budowę 15 sztuk zastawek na terenie rezerwatu Żytkiejmska Struga. Do dnia 7.11.2014 r. (termin składania ofert) nie wpłynęła żadna oferta. Zapytanie ofertowe powtórzono w dniu 14.11.2014 r. W dniu 24.11.2014 r. podpisano umowę z firmą IRMES Ireneusz Cymes z terminem realizacji 30.06.2015 r. (umowa stanowi załącznik nr 19). Zgodnie z Umową do końca roku 2014 r. firma miała opracować dokumentację projektowo – techniczną budowy tych zastawek. Opracowana dokumentacja stanowi załącznik nr. 11 do MR. Obecnie trwają procedury wydawania odpowiednich zgód i pozwoleń administracyjnych dla zawartych w dokumentacji budowli. Na chwilę obecną nie ma podstaw do przypuszczeń, iż zadanie skończy się z opóźnieniem.

Działanie C2: Budowa zastawek na pozostałym terenie realizacji projektu

Zadanie rozpoczęło się w terminie tj. w IV kwartale 2014 r.

Zgodnie z opisem zadania A1 zadanie związane z przygotowaniem dokumentacji przedłużyło się znacznie z powodów obiektywnych. Obecnie jedynie zakres umowy na część I podpisanej z Biurem Opracowań Prośrodowiskowych EKO-PROJEKT został zakończony. Pozwoliło to na ogłoszenie przetargu na budowę 17 szt. zastawek na obiekcie Kosobudki i remontu przepustu – zastawki w rezerwacie Dolina Kulawy (obiekt Torfowiska Sandru Brdy). Przetarg został ogłoszony w dniu 20.02.2015 r. w trybie przetargu nieograniczonego na bazie Kodeksu Cywilnego z ogłoszeniem w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej (http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=990&Itemid=353). W dniu 30.03.2015 r. wybrano wykonawcę i w dniu 09.04.2015 r. podpisano 2 umowy: pierwszą z terminem realizacji 30.04.2015 r. (zastawki na Kosobudkach) i drugą z terminem realizacji do 31.08.2015 r. (remont przepustu w rezerwacie Dolina Kulawy).

Realizacja tych dwóch umów oraz wcześniejsze własnoręcznie wybudowane dwie zastawki spowoduje, iż z planowanych 140 zastawek (małych obiektów piętrzących) zrealizowane do dnia złożenia raportu zostanie 20. W dniu 24.04.2015 r. nastąpił odbiór robót budowlanych związanych z budową zastawek na obiekcie Kosobudki.

Po uzyskaniu kolejnych dokumentacji ogłoszone zostaną kolejne przetargi na roboty budowlane. Przewidywany termin to zgodnie z harmonogramem IV kwartał 2015 i I kwartał 2016 r.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewycięzania:

Przewidując, iż dla części obiektów procedury uzyskiwania niezbędnych decyzji administracyjnych mogą się nadal przedłużać uzgodniono z wykonawcą (firmą WTU sp. z o.o.), iż dokumentacja dla poszczególnych obiektów będzie dostarczana do siedziby Zamawiającego sukcesywnie w miarę uzyskiwania kompletu pozwoleń. Tam gdzie procedury zakończą się szybciej tam szybciej Klub ogłosi przetargi na realizację robót budowlanych. Pozwoli to na płynniejszą realizację zadania C2.

Dla części obiektów nie będziemy zdolni uzyskać pozwoleń z uwagi na brak zgody właścicieli/zarządów na dysponowanie gruntem na cele budowlane. Dla tych obiektów przygotowana zostanie jedynie dokumentacja projektowo – techniczna z wnioskami o wydanie poszczególnych decyzji (czyli bez uzyskiwania tych decyzji na obecnym etapie). Zgodnie z obecnym stanem wiedzy dokumentacja (bez decyzji) zostanie przygotowana dla ok. 30 zastawek. Dla pozostałych ok. 110 zastawek (ze 140 planowanych) przygotowana zostanie dokumentacja

projektowo – techniczna wraz z decyzjami (ale termin ich uzyskania przekroczy termin wskazany w umowie z wykonawcą jako termin wykonania zamówienia). Pozwoli to na wystąpienie z wnioskami o uzyskanie decyzji w późniejszym etapie jeśli ostatecznie uda się uzyskać zgodę, o którą będziemy się starali. Opisany problem wiąże się z problemem opisanym w zadaniu A1 (brak zgody pomiędzy Klubem Przyrodników a Nadleśnictwami co do formy udostępnienia gruntu na cele budowlane) ale ma także związek z gruntami prywatnymi, gdzie właściciele nie zgadzają się na budowę zastawek na ich terenach. Na działkach Nadleśnictw zakładamy, iż w II kwartale 2015 r. ze wsparciem Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych nastąpi uzgodnienie spornej kwestii (forma udostępnienia terenu pod budowę zastawek) co pozwoli na wystąpienie do odpowiednich organów administracji o wydanie pozwoleń na budowę. Jednakże zakładamy, że dla większości wyżej wskazanych ok. 30 zastawek nie będziemy w stanie uzyskać zgody na dysponowanie gruntem na cele budowlane a tym samym wybudować zastawek na tych terenach.

Działanie C3: Koszenie przygotowawcze w celu przywrócenia użytkowania ekstensywnego na terenie województwa warmińsko – mazurskiego (RDOŚ Olsztyn)

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 1 kwartału tj. w IV kwartale 2014 r.

Działanie C6: Usunięcie drzew i krzewów na terenie województwa warmińsko – mazurskiego (RDOŚ Olsztyn)

Zadanie rozpoczęło się wcześniej o 1 kwartał tj. w IV kwartale 2014 r.

Z uwagi na jednolitość działań a także sposób ich wykonania RDOŚ (podobnie jak i Klub Przyrodników) zdecydował się na połączenie koszenia i wycinek w jedno zamówienie. Dlatego też opis działań podjętych w ramach zadania C3 i C6 znajduje się łącznie dla obu zadań.

Zgodnie z harmonogramem zadanie rozpoczęło się w III kwartale 2014 roku. Wartość zamówienia po stronie RDOŚ nie przekracza 30 000 euro a zatem zamówienie zostało udzielone w trybie rozeznania rynku. W dniu 16.10.2014r. ogłoszono pierwsze zapytanie w trybie zapytania ofertowego z terminem składania ofert do dnia 22.10.2014 r. Nie uzyskano żadnych ofert. Zapytanie powtórzono w dniu 30.10.2014r. z terminem złożenia ofert do dnia 4.11.2014 r. Także nie uzyskano żadnych ofert. Zapytanie ogłoszono ponownie w dniu 14.11.2014 r. z terminem składania ofert do dnia 18.11.2014 r. Złożona została 1 oferta. W dniu 1.12.2014 r. RDOŚ podpisał umowę z Wykonawcą – Prace Wysokościowe Tomasz Bąkowski.

Zgodnie z umową do dnia 19.12.2014 r. wykoszona została powierzchnia 5 ha w oraz do dnia 15.03.2015 r. usunięte zostały na **powierzchni 5 ha** podrosty i naloty drzew i krzewów w obiekcie Drozdowo i Kopaniarze.

Działania ochronne – podobnie jak w przypadku działań realizowanych przez Klub – zostały wykonane w III i IV kwartale 2014 i I kwartale 2015 a pozostała ich część w III i IV kwartale 2015 roku i I kwartale 2016 roku. Taki termin wykonania działań jest słuszny z perspektywy ochrony siedliska (poza sezonem wegetacyjnym a na terenach północno - wschodnich gdzie sezon jest nieco krótszy pozwala to wykonać działania na przełomie III i IV kwartału a następnie zebrać skoszoną biomasę po zamrożonym gruncie w I kwartale roku).

Wykonane działania polegały na ręcznym (za pomocą kos spalinyowych) wykoszeniu terenu torfowisk w celu przygotowania ich pod ponowne ekstensywne użytkowanie oraz na ręcznym (za pomocą pił łańcuchowych i siekier) usunięciu podrostów i nalotów (do drzewa do 10 lat) drzew oraz krzewów w celu przywrócenia właściwych warunków świetlnych dla siedliska 7230. Biomasa pochodząca z koszenia została złożona na granicy mineralnej do naturalnego rozkładu a biomasa pochodząca z wycinki w lesie w najbliższym sąsiedztwie torfowiska w celu wzbogacenia bazy martwego drewna. Zestawienie wykonanych działań zawiera załącznik nr 1.

W III i IV kwartale 2015 roku i I kwartale 2016 roku zostanie wykonana kolejna część w obiektach Trępel, Głogno, Zocie i Żytkiejmska Struga.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przezwyciężenia:

Na chwilę obecną nie przewiduje się problemów w realizacji zadania.

Termin realizacji zadania został zmieniony (o czym informowaliśmy wraz z Progress Report i co zostało zaakceptowane przez KE pismem z dnia 14. 11. 2014 znak ENV.E3 MM/AMC/sp ARES (2014) 3793698) z uwagi na ilość miejsc i łączną powierzchnię a także spójność z działaniami na terenie województwa warmińsko – mazurskiego i podlaskiego w ramach zamówienia realizowanego przez Klub. Zmiany obrazuje harmonogram na stronie 15-16 niniejszego Raportu.

Działanie C4: Koszenie przygotowawcze w celu przywrócenia użytkowania ekstensywnego na pozostałym terenie realizacji projektu

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 1 kwartału tj. w IV kwartale 2014 r.

Działanie C7: Usunięcie drzew i krzewów na pozostałym terenie realizacji projektu

Zadanie rozpoczęło się wcześniej o 1 kwartał tj. w IV kwartale 2014 r.

W dniu 26.04.2014 r. Klub Przyrodników ogłosił zamówienie na wykonanie działań ochronnych polegających na jednorazowym wykoszeniu trzciny i innych roślin zielnych na łącznej powierzchni 169 ha oraz ręcznym usunięciu podrostów i nalotów drzew oraz krzewów na łącznej powierzchni 129 ha.

(http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=924&Itemid=353). Z uwagi na jednolitość działań a także sposób ich wykonania zdecydowaliśmy się na połączenie koszenia i wycinek w jedno zamówienie. Dlatego też opis działań podjętych w ramach zadania C4 i C7 znajduje się łącznie dla obu zadań. Z uwagi na wartość szacunkową zamówienia (przekraczającą 125 000 euro) w ramach dobrej praktyki zamówienie zostało ogłoszone także w TED (<http://ted.europa.eu/udl?uri=TED:NOTICE:143170-2014:TEXT:PL:HTML>). W dniu 28.07.2014 r. zostało wysłane do publikacji w TED ogłoszenie o udzieleniu zamówienia. W dniach 25.08.2014 r. i 26.08.2014 r. zostały podpisane umowy (9 szt., gdyż z uwagi na łatwiejsze zarządzanie rozliczeniami zamówienie zostało podzielone na 9 części) z dwoma wykonawcami: GRAN Ochrona przyrody Sebastian Karaszkiewicz (części 1 – 5 zamówienia) oraz Prace Wysokościowe Tomasz Bąkowski (części 6 – 9 zamówienia) (umowy 42_1/2014, 42_2/2014, 42_3/2014, 42_4/2014, 42_5/2014 – GRAN oraz umowy 42_6/2014, 42_7/2014, 42_8/2014 oraz 42_9/2014 – PRACE WYSOKOŚCIOWE stanowią załącznik nr 18). Zgodnie z Opisem Przedmiotu Zamówienia koszenia i wycinki powinny odbywać się w terminach 1.08 – 1.02. roku następnego. Część obiektów została objęta działaniami na przełomie lat 2014/2015 a pozostała zostanie objęta działaniami na przełomie lat 2015/2016. W warunkach wykonania zamówienia został również zawarty warunek (zgodnie z treścią Wniosku LIFE) zapewnienia przez Wykonawcę utylizacji biomasy pochodzącej z koszeń na cele opałowe lub kompostowe. W dniach 24 – 28.08 odbyły się spotkania w celu ustalenia w terenie dokładnych granic wykonania działań ochronnych i zapewnienia zachowania lokalnych warunków ich wykonania (np. ustalenia z Nadleśnictwami; zaznaczanie drzew, które nie powinny podlegać wycince; wskazanie dróg wnoszenia biomasy oraz miejsc składowania drewna pochodzącego z wycinek – które pozostaje własnością Nadleśnictwa). Do dnia 1.02.2015r. wykoszono łącznie 48,3 ha (z planowanych 169 ha) a na łącznie 41,7 ha (z planowanych 136 ha) usunięto naloty i podrosty drzew oraz krzewów na 9 obiektach. Zakres wykonanych działań na poszczególnych obiektach obrazują załączniki mapowe (załącznik nr 16) oraz zestawienie wykonanych działań (załącznik nr 1).

Dodatkowo wysłano wnioski o zgodę na wykonanie działań ochronnych na terenie rezerwatów przyrody. Uzyskano zgody (w postaci decyzji) właściwych RDOŚ:

- W dniu 02.07.2014 r. od RDOŚ w Gdańsku – decyzja nr RDOŚ-Gd-PNII.082.4.2014.DS.1 w zakresie wykonania działań na terenie rezerwatów: „Bągo Stawek”, „Kruszynek” i „Mechowisko Radość”.
- W dniu 07.07.2014 r. od RDOŚ w Gorzowie Wielkopolskim – decyzja WPN-I-6205.37.2014.AI w zakresie wykonania działań na terenie rezerwatów „Dolina Ilanki” i „Młodo”.
- W dniu 08.07.2014 r. od GDOŚ (w imieniu RDOŚ w Poznaniu) – decyzja DZP-WP.6205.62.2014.ŁR w zakresie rezerwatów „Wielkopolska Dolina Rurzyca”, „Smolary” i „Diabli Skok”.

- W dniu 25.07.2014 r. od GDOŚ (w imieniu RDOŚ w Białymstoku) – decyzja DZP-WP.6205.67.2014.PR.2 w zakresie rezerwatów „Stare Biele”, „Perkuć”, „Rutka” oraz „Jezioro Kalejty”.
- W dniu 14.10.2014 r. od RDOŚ w Szczecinie – Zarządzenie nr 12/2014 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 14.10.2014 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Dolina Ruczycy”
- W dniu 28.10.2014 r. od RDOŚ Gdańsk – Zarządzenie regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 28.10.2014 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu „Dolina Kulawy”
- W dniu 27.10.2014 r. od RDOŚ w Szczecinie - Zarządzenie nr 16/2014 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 27.10.2014 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu „Bukowskie Bagno”
- W dniu 22.01.2015 r. od RDOŚ w Gdańsku - Zarządzenie regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 22.01.2015 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu „Mechowiska Sulęczyńskie”.

Powyższy katalog wyczerpuje listę wszystkich niezbędnych pozwoleń wynikających z wykonania działań na terenie rezerwatów.

Warstwy w postaci plików SHP obejmujące granice terenów, na których wykonano zabiegi ochronne znajdują się w załączniku nr 12 (tylko wersja elektroniczna). Mapy znajdują się w załączniku nr 16.

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 2 concrete actions – Conservation actions siedlisko 7250 – 2 działania (koszenie i wycinka na obszarze występowania siedliska 7250).

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewyciężenia:

Na chwilę obecną nie przewiduje się problemów w realizacji zadania.

Działanie C5: Optymalizacja warunków wodnych zakończonych przez działalność bobrów

Zadanie rozpoczęło się w terminie tj. w I kwartale 2015 r.

W dniu 30.12.2014 r. na bazie Zapytania ofertowego z dnia 15.12.2014 r. dokonano wyboru wykonawcy usługi – firmy OGRÓD Usługi Ogrodnicze Leszek Kułak. W dniu 8.01.2015 r. podpisano umowę na realizację zadania w postaci wykonania oraz montażu urządzeń typu cylinder Clemsona łącznie w 8 tamach bobrowych na terenie województw: lubuskiego, wielkopolskiego i pomorskiego. Umowa ma zostać zrealizowana do dnia 31.12.2015 r., z czego do dnia złożenia Raportu wykonano cylindry w 4 tamach (Jezioro Małe Długie – 3 sztuki, Wierzchołek – 1 sztuka) zgodnie z Decyzją znak RDOŚ-G d-PNII.6401.166.2014.MŚ.1 wydaną przez RDOŚ w Gdańsku (patrz punkt 3 poniżej).

Do wykonania czynności uzyskano niezbędne pozwolenia od odpowiednich organów administracji ochrony przyrody:

1. Z RDOŚ w Gorzowie Wielkopolskim w dniu 10.10.2014 r. (decyzja znak WPN-I.6401.308.2014.KA) – z terminem wykonania do 30.06.2015 r.
2. Z RDOŚ w Poznaniu w dniu 16.10.2014 (decyzja znak WST.6401.116.2014.KC.1) – z terminem wykonania do 30.06.2015 r.
3. Z RDOŚ w Gdańsku w dniu 22.10.2014 r. (decyzja znak RDOŚ-G d-PNII.6401.166.2014.MŚ.1) – z terminem wykonania do 30.04.2015 r.
4. Z GDOŚ w dniu 3.11.2014 r. (decyzja znak DZP-WP.6205.97.2014.ŁR.1) – z terminem wykonania do dnia 31.12.2015 r.

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 2 concrete actions – Conservation actions Castor fiber – 1 gatunek.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewyciężania:

Na chwilę obecną nie przewiduje się problemów w realizacji zadania.

Działanie C8: Wzmocnienie populacji i reintrodukcja (namnażanie i wprowadzanie do siedliska 7230) *Saxifraga hirculus*

Zadanie rozpoczęło się wcześniej o 5 kwartałów tj. w II kwartale 2013 r.

1. Zgodnie z harmonogramem zadanie powinno rozpocząć się w III kwartale 2014 roku jednak z uwagi na fakt, iż zbiór rośliny może się odbyć w wąskim okienku czasowym (koniec lipca – początek września) a ekologia gatunku jest specyficzna (np. fakt, że roślina nie kwitnie każdego roku) zdecydowano się rozpocząć zadanie wcześniej by zapewnić sobie odpowiedni bufor czasowy w sytuacji gdy warunki terenowe nie pozwolą na zbiór części generatywnych.
2. W dniu 28.06.2013 r. został ogłoszony przetarg trybie art. 70 Kodeksu Cywilnego http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=858&Itemid=594 w, w dniu 18.07.2013 r. został wybrany wykonawca zadania – Fundacja Botaniki Polskiej z którą w dniu 18.07.2013 r. została podpisana umowa.
3. W 2013 roku Wykonawca dokonał wstępnego rozpoznania obiektów, z terenu których miały pochodzić osobniki gatunku zebrane w celu namnożenia. Potwierdzone zostało stanowisko *Saxifraga hirculus* na terenie utworzonego w ramach projektu rezerwatu „Mechowisko Radość”. W roku 2014 Wykonawca zgłosił już gotowość do prac terenowych i zaplanował je na przełom lipca/sierpnia i sierpień. Na wszystkich 12 stanowiskach objętych projektem wizytacje terenowe przeprowadzone zostały w okresie pełni kwitnienia. Ułatwiło to odnalezienie i określenie wielkości populacji w danym roku. Jednocześnie szczegółowo określone zostały warunki fitocenotyczne i siedliskowe miejsca występowania skalnicy i miejsca wytypowanego do posadzenia osobników powstałych wskutek namnożenia. Dodatkowo powierzchnie z *Saxifraga hirculus* zostały trwale oznakowane.
4. W dniu 22.08.2013 r., uzyskano zezwolenie na odstępstwo od zakazów względem gatunku chronionego *Saxifraga hirculus* (decyzja nr DOP-or.6400.147/2013 kp) a w dniu 30.09.2014 r. uzyskano zezwolenie na odstępstwa od zakazów obowiązujących w rezerwach (decyzja GDOŚ nr DZP-WP.6205.71/2014.ŁR2). Decyzje te pozwalają na zbiór części generatywnych i wegetatywnych rośliny (w tym z terenu rezerwatów), ich przechowywanie i wykonanie badań genetycznych służących ustaleniu pokrewieństwa genetycznego wyselekcjonowanych populacji.
5. We wrześniu i październiku 2014 r. zebrane zostały z 8 stanowisk (patrz tabela poniżej) części roślin umożliwiające namnożenie (generatywne – nasiona, lub wegetatywne – części pędów), do grudnia 2014 r. wykonano badania genetyczne służące zbadaniu pokrewieństwa populacji. Obecnie w Instytucie Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie trwa hodowla i namnożenie zebranego materiału w warunkach *in vitro*, a w sezonie wegetacyjnym 2015 wyhodowane siewki zostaną ponownie wprowadzone do siedliska w celu wzmocnienia istniejącej populacji. Umowa dodatkowo przewiduje monitoring efektów działań w pół roku i w rok po wprowadzeniu siewek do siedliska (czyli do czerwca 2016 r.). Wsiedlenia przewiduje się, iż wykonawca wykona do 30.06.2015 r. Szczegółowa lokalizacja miejsc wsiedlenia jest w trakcie ustalania (z lokalizacji wskazanych w poniższej tabeli). W raporcie z postępów realizacji umowy (załącznik nr 13) złożonym w grudniu 2014 roku przez Wykonawcę uznano, iż precyzyjne wytypowanie miejsc wsiedlenia namnożonych okazów skalnicy torfowiskowej należy ustalić po wykonaniu koszenia i odkrzaczania co pozwoli uwzględnić przy wyborze miejsc przynajmniej wstępną reakcję układów roślinnych na poszczególnych stanowiskach na zastosowane działania ochronne. Obecnie właśnie rozpoczyna się okres wegetacyjny a zatem w ciągu najbliższego miesiąca dokonany zostanie wybór lokalizacji.

Tabela nr 5.

Lp.	Stanowisko	Liczba płatów gatunku	Liczba pędów kwitnących	Liczba pobranych próbek
1	Bagno Stawek	6	26	25
2	Jezioro Krąg	6	33	25
3	Jezioro Małe Długie	2	5	5
4	Mechowisko Radość	10	28	25
5	Poszeszupie	2	22	22
6	Sawonia Mostek	4	9	9
7	Zytkiemska Struga	4	57	25
8	Kopaniarze	6	55	25
9	<i>Dolina Kulawy</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie pobrano</i>
10	<i>Orle</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie pobrano</i>
11	<i>Sulęczyno</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie pobrano</i>
12	<i>Bagno Parchacz</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie znaleziono</i>	<i>nie pobrano</i>

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 1 preparatory actions – Permit procedures Saxifraga hirculus – 1 szt.

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 2 concrete actions – Conservation actions Saxifraga hirculus – 1 gatunek.

Działania te wypełnią realizację wskaźnika Output indicators – part 2 concrete actions – Reintroduction Saxifraga hirculus – 12 stanowisk

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewycięzania:

Sprawozdanie złożone przez wykonawcę w 2013 roku (patrz załącznik nr 13) wskazuje, iż z 12 stanowisk wytypowanych w projekcie osobniki gatunku znalazł jedynie na 3 stanowiskach. Spowodowało to, iż nie zdecydował się pobrać już w 2013 roku materiału do badań genetycznych i namnożenia. Przyczyny stwierdzonego nielicznego występowania skalnicy na wybranych stanowiskach mogą być różnego rodzaju: z jednej strony może to być efekt obserwowanej w ostatnich latach niekorzystnej tendencji zmniejszania się liczebności populacji. Wskazują na to zarówno obserwacje własne Klubu Przyrodników, Wykonawcy jak i dane literaturowe. Z drugiej strony Skalnica jest specyficznym gatunkiem, który czasami nie wytwarza pędów generatywnych, co przy niewielkich rozmiarach rozetek liściowych (kilka cm) uniemożliwia praktycznie odnalezienie gatunku na stanowisku (pośród gęstej runi roślin mechowiskowych). Dodatkowo rok 2013 był rokiem o wyjątkowo krótkim sezonie wegetacyjnym (który rozpoczął się w Polsce w zasadzie w początkach maja) co spowodowało szybkie tempo zamierania pędów owocujących, co znacznie utrudniło odnalezienie gatunku na stanowiskach. Rok 2014 był rokiem ciepłym co dało szansę na odnalezienie owocujących pędów generatywnych (kwiatów). I tak w 2014 roku znaleziono Skalnicę na 8 z 12 wcześniej wytypowanych w projekcie stanowiskach. Na pozostałych 4 uznano, iż gatunek wycofał się ze stanowiska. O wsiedleniu w te stanowiska zdecydują warunki siedliskowe po wykonaniu działań ochronnych (koszenia i wycinka) na przełomie 2014/2015 roku, które mogły na tyle istotnie zmienić warunki świetlne, iż będą one właściwe dla tak wymagającego gatunku jakim jest *Saxifraga hirculus*.

Obecnie jednak nie przewiduje się problemów w dalszej realizacji zadania.

Działanie D1: Monitoring fitosocjologiczny i hydrologiczny w wybranych, modelowych obiektach

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 1 kwartału tj. w IV kwartale 2012 r.

1. Zakupiono sprzęt: samochód (Mitsubishi Outlander) oraz palmtop terenowy (Nautiz) (specyfikacja opisano w Inception Report), 30 szt. urządzeń rejestrujących wahania poziomu wody w piezometrach (MiniDiver), 2 szt. kompaktowej modułowej stacji meteorologicznej EM50 Decagon z transmisją danych GPRS, 2 szt. misy ewaporometrycznej z rejestratorem danych, 2 szt. lizymetrów z systemem pomiaru i rejestracji ilości odcieku, 1 szt. zestawu pompowego, 1 szt. sondy EC do pomiaru zasolenia w glebie, 1 szt. przenośnego miernika wieloparametrowego z elektrodami pH, EC, tlenu, Red-Ox i elektrodami jonoselektywnymi (pełna specyfikacja sprzętu znajduje się pod podanym niżej linkiem). Zestaw powyższy jest zgodny z wnioskiem – za wyjątkiem ilości MiniDiverów. We wniosku planowano po 15 szt. D-Diverów i Baro-Diverów. Z uwagi na fakt, iż D-Divery mogą również służyć jako Baro-divery zdecydowano się na zakup sprzętu, który zapewni szerszy zasięg monitoringu bez uszczerbku na jego jakości. W celu wyłonienia dostawcy odbyły się dwa przetargi nieograniczone w trybie art. 70 Kodeksu Cywilnego z dnia 31.10.2012 r. i 19.11.2012 r. Pierwszy przetarg został unieważniony z uwagi na przekroczenie oferty wartości jaką Zamawiający przeznaczył na sfinansowanie zamówienia. Drugi przetarg zakończył się pozytywnie.
http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=754&Itemid=618
Podpisano umowę w dniu 30.11.2012 r. Sprzęt został dostarczony do siedziby Zamawiającego w dniu 21.12.2012 r. i zamontowany w terenie a pracownicy odbyli szkolenia związane z jego obsługą (7.01 i 06.02.2013 r.). Sprzęt został pokazany Monitorowi Projektu w czasie pierwszej Misji w roku 2013.
2. Zweryfikowano wszystkie obiekty (83) znajdujące się w projekcie pod kątem zakresu zaplanowanych zadań ochronnych. Zadania planowane były w roku 2008 (w czasie powszechnej inwentaryzacji siedliska przeprowadzonej w ramach projektu POIiŚ „Programy ochrony: torfowisk alkalicznych (7230) oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków – skalnicy torfowiskowej, lipiennika Loesela, miodokwiatu krzyżowego i gwiazdnicy grubolistnej”), a więc 6 lat temu, i jest to okres na tyle długi, że zakres i lokalizacja działań ochronnych mogły ulec zmianom.
3. Zweryfikowano stan zachowania, zebrano dane na potrzeby stworzenia bazy monitorowania stanu siedliska, dokumentacji do zarządzania siedliskiem na wszystkich obiektach.
4. W latach 2013 oraz 2014 przeprowadzono monitoring siedliska (zgodnie z metodologią opracowaną dla siedliska przez IOP PAN i wykorzystywanym przez GIOŚ na potrzeby raportowania zgodnie z art. 17 DS) na wszystkich obiektach w celu określenia stanu siedliska (stan zerowy). Wszelkie dane przestrzenne prowadzone są w standardzie GIS (warstwy mapowe w postaci plików shp) i ich ostateczne wersje zostaną przekazane wraz ze Sprawozdaniem Końcowym Projektu.
5. Sporządzono ankietę dotyczącą badania aspektów socjoekonomicznych działań projektu (załącznik nr 14). Dane będą zbierane systematycznie wraz z podpisywaniem kolejnych porozumień z właścicielami/zarządcami gruntów i zostaną opracowane pod koniec projektu i przekazane wraz ze Sprawozdaniem Końcowym.

Problemy zanotowane w czasie realizacji zadania oraz sposób ich przewycięzania:

1. Potencjalna kradzież lub zniszczenie sprzętu terenowego. Metodą zmniejszenia ryzyka jest ukrycie montowanego sprzętu, a w niektórych sytuacjach ogrodzenie poletek badawczych, oznakowanie ich jako miejsca badawcze oraz ubezpieczenie sprzętu (na koszt KP).
2. Na etapie wykonywania pierwszego monitoringu (określanie stanu wyjściowego) oraz weryfikacji zakresu szczegółowych działań ochronnych na części z wytypowanych obiektów zaobserwowano zmiany roślinności w stosunku do stanu przed rozpoczęciem projektu. W

większości przypadków przekształcenia te związane są z działalnością człowieka (degradacja siedliska na skutek funkcjonowania rowów odwadniających czy zbyt intensywnego użytkowania) lub z zmianami warunków wodnych (np. zalew wywołany działalnością bobrów czy innymi naturalnymi czynnikami). Dokonano nieznacznej korekty powierzchni i lokalizacji działań ochronnych (jednorazowe koszenie przygotowawcze oraz wycinka nalotów drzew i krzewów) w stosunku do wskazanych we wniosku – przesunięcia wynikają z potrzeb siedliska i zostały wyznaczone na podstawie danych zebranych w ramach zadań A2, A3 oraz A4. Globalna powierzchnia wykonania działań ochronnych (wykoszenie na powierzchni ok. 179 ha (w ramach działań C3 i C4) i wycinka na powierzchni ok. 156 ha (w ramach działań C6 i C7) nie powinna ulec znaczącej zmianie. Ostateczna powierzchnia wykonanych działań będzie znana po wykonaniu i rozliczeniu umów podpisanych w ramach zadań C3, C4 i C6, C7 (patrz opis zadań) i może ona nieznacznie różnić się od pierwotnie zakładanej we wniosku.

Działanie D2: Ocena możliwości akumulacji węgla przez torfowiska alkaliczne

Zadanie rozpoczęło się z opóźnieniem 1 kwartału tj. w I kwartale 2013 r.

Opracowanie zostało przygotowane przez pracownika Klubu Przyrodników na bazie istniejących danych literaturowych. Zawiera opis i ocenę prób i deklaracji włączenia torfowisk do bilansów gazów cieplarnianych w Polsce i Europie. Wskazuje także na niestabilność oraz nieliniowość takich prób oszacowań. Na koniec próbuje dokonać wyceny usług ekosystemowych związanych z magazynowaniem węgla i ich utraty związanej z emisją gazów cieplarnianych.

Głównymi wnioskami z niniejszego opracowania są następujące tezy:

1. Istnieją przekonujące argumenty, że **z punktu widzenia ograniczania zmian klimatycznych przez ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, istotna jest ochrona i zachowanie w dobrym stanie naturalnych torfowisk.**
2. Być może odtwarzanie bagiennych warunków wodnych na torfowiskach jest sumarycznie korzystne z punktu widzenia ograniczania emisji gazów cieplarnianych. Jednak, **na rzeczywistych obiektach torfowiskowych, mogą wskutek odtworzenia zabagnienia wystąpić różne efekty, ze wzrostem emisji gazów cieplarnianych włącznie.**
3. **Nie ma danych, które umożliwiłyby formułowanie specyficznych wniosków w przedmiotowym zakresie dla alkalicznych torfowisk soligenicznych, czyli dla siedliska przyrodniczego 7230, tzn. na obecnym stanie wiedzy nie ma przesłanek, by pod względem roli w bilansie gazów cieplarnianych torfowiska te wyróżnić spośród innych typów torfowisk.**
4. **Próby pieniężnej wyceny wartości usługi ekologicznej polegającej na akumulacji węgla w konkretnym torfowisku nie mają i najprawdopodobniej nie będą mieć racjonalnych podstaw.**
5. **Próby kierowania się próbami takiej wyceny przy podejmowaniu decyzji co do sposobu ochrony torfowisk byłyby w dodatku bardzo ryzykowne.**

Opracowanie istnieje w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej ale z uwagi na ograniczony budżet zadania istnieje tylko w formie pliku PDF. Opracowanie stanowi załącznik nr 15 do MR. Obie wersje są umieszczone na stronie www Projektu w zakładce PLIKI.

Jest ono także rozdyskrebowane (w większości w formie elektronicznej) do podmiotów wspólnie analizujących Projekt – przede wszystkim Nadleśnictw i RDOŚ ale także osób prywatnych. Będzie także dystrybuowana na spotkaniach, w których będą brali przedstawiciele Klubu (np. konferencjach, warsztatach etc.). Na jego treść będziemy się powoływać prezentując założenia i cele projektu na spotkaniach – obrazując wartość torfowisk.

Działanie E3: Przygotowanie i druk raportu dla laików i naukowego

Zgodnie z harmonogramem działanie rozpocznie się pod koniec realizacji projektu – w IV kwartale 2016 r.

Działanie F2: Przygotowanie „After – LIFE Conservation Plan”

Zgodnie z harmonogramem działanie rozpocznie się pod koniec realizacji projektu – w IV kwartale 2016 r.

5.2 Dissemination actions

5.2.1 Objectives

OUTPUTS

Part 3 - Awareness raising and communication

Projekt, jego działania i cele jest rozpowszechniany różnymi metodami, m.in. poprzez udział lub organizację szeregu spotkań, konferencji i warsztatów, które szczegółowo zostały omówione w opisie zadania F3 – podsumowanie stanowi poniższa tabela nr 3. Na stronie internetowej www.alkfens.kp.org.pl na bieżąco zamieszczane są informacje opisujące działania w Projekcie. Wśród mieszkańców/właścicieli prywatnych gruntów, gdzie prowadzone są działania rozdawana jest broszura (załącznik nr 1), wykonana na potrzeby Projektu, informująca o Projekcie, działaniach oraz zawierająca podstawowe informacje o siedlisku 7230 i sposobach jego ochrony. Ponadto prowadzone są spotkania z właścicielami gruntów.

Tabela nr 6 – Warsztaty, seminaria, konferencje

Lp.	Data	Miejsce	Cel/nazwa konferencji /warsztatów
1	20.12.2012 r.	Gdańsk	Spotkanie inauguracyjne Projekt
2	21.02.2013 r.	Warszawa	Udział w Dniach Informacyjnych Life+
3	22-24.02.2013 r.	Łagów Lubuski	Prezentacja projektu podczas Zjazdu Klubu Przyrodników
4	1-9.06.2013 r.	Polska, Słowacja, Austria, Włochy	Międzynarodowy wyjazd studyjny
5	2.12.2013 r.	Cedynia	Prezentacja Projektu na konferencji kończącej projekt Xeric Grasslands
6	22-23.04.2013 r.	Warszawa	Międzynarodowe warsztaty związane z ochroną i odtwarzaniem siedlisk mokradłowych AWARE – Approaches in Wetland Restoration
7	6-8.05.2013 r.	Brandenburgia	Wyjazd studyjny - LIFE08 NAT/D/000003 – Kalkmoores Brandenburgs – Preservation and restoration of base-rich to alkaline fens
8	21-23.02	Łagów Lubuski	Prezentacja projektu podczas Zjazdu Klubu Przyrodników
9	6.04.2014 r.	Dolina Pliszki i Flanki	Prezentacja obiektów podczas wycieczki na Sesji Naukowej Klubu Przyrodników
10	6.06.2014 r.	Drawno	Prezentacja Projektu na warsztatach ochrony torfowisk Puszczy Drawskiej
11	12.06.2014 r.	Bytnica	Prezentacja projektu podczas szkolenia z ochrony przyrody w Nadleśnictwie Bytnica
12	21-22.07.2014 r.	Kosobudki	Warsztaty praktycznej ochrony torfowiska w ramach Projektu
13	2-3.09.2014 r.	Gołdap	Konferencja dotycząca realizacji Projektu
14	21-22.11.2014 r.	Mragowo	Prezentacja Projektu na warsztatach dotyczących ochrony torfowisk
15	21 – 22.11.2014 r.	Nagórzyce	Prezentacja Projektu na konferencji Forum Ekologiczne
16	27.02. – 01.03.2015 r.	Owczary	Prezentacja projektu podczas Zjazdu Klubu Przyrodników
17	27 – 28.04.2015 r.	Kukle	Warsztaty ochrony torfowisk alkalicznych wraz z wycieczką terenową na torfowiska rzeki Rospudy (jako warsztaty podsumowujące półmetek realizacji projektu)

Zorganizowano 2 spotkania krajowe w ramach projektu i 1 międzynarodowe. Wzięto udział w licznych spotkaniach, na których projekt był prezentowany.

Tabela nr 7 – Media i inne działania promocyjne

Type of media	No.	Wyjaśnienie
Project website: average number of visitors per month	625	Strona internetowa projektu notuje średnio ok. 625 odsłon.
General public article in national press	8	Gazeta Wyborcza – 1.04.2013 r. (załącznik nr 3) Opublikowano 7 artykułów dotyczących Projektu w wydawnictwie Klubu Przyrodników "Bociek", który ukazuje się w nakładzie 500 szt. (załącznik nr 2.)
Specialised press article	0	Obecnie nie opublikowano żadnego artykułu. Podjęta zostanie próba publikacji treści opracowania nt. usług ekosystemowych świadczonych przez torfowiska.
Internet article	7	Opublikowano 7 artykułów (załącznik nr 2) dotyczących Projektu w wydawnictwie Klubu Przyrodników "Bociek", który ukazuje się w nakładzie 500 szt. oraz w wersji elektronicznej na stronie Klubu http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=15&Itemid=146
Exhibitions attended	1	Prezentacja posteru dotyczącego realizacji Projektu na międzynarodowych warsztatach AWARE (załącznik nr 4)
Project notice boards	93	Tablice zostały wyprodukowane i część z nich (patrz załącznik nr 5) z nich została już ustawiona w miejscach realizacji działań. Tablice są systematycznie umieszczane w terenie. 3 tablice informacyjne zostały już umieszczone w siedzibach Beneficjenta i Współbeneficjentów.

Tabela nr 8 – publikacje

Type of publication	No. published	No. of copies	Languages	Explanations
Layman's report	1	2000	PL, EN	Planowane na IV kwartał 2016 r.
Manuals	1	2000	PL	Planowane na III kwartał 2016 r.
Brochures	1	200	PL	Broszura sporządzona przez pracowników KP i drukowana w biurze (nakład do drukowania wg potrzeb)
Posters	1	1	EN	Opublikowany w dn. 22.04.2013 r.
Technical publications	2	2000	PL, EN	Planowane na III i IV kwartał 2016 r.
Other (please specify)				

5.2.2 Dissemination: overview per activity

Działanie E1: Przygotowanie materiałów promocyjnych i informacyjnych oraz logotypu projektu, tablic informacyjnych oraz strony internetowej projektu.

1. Zadanie w zasadzie w całości zostało zrealizowane. Pozostawiono niewielkie środki na potrzeby realizacji zadania w pozostałych latach (kalendarze ścienne i książkowe, zgodnie z planem w nakładzie ok. 100 sztuk na rok). Na rok 2014 wydano kalendarz ścienny (załącznik nr 6) i książkowy (załącznik nr 6) w nakładzie 100 sztuk. Na rok 2015 wydano kalendarz książkowy wspólny dla Projektu LIFE11 oraz projektu LIFE13 „Ochrona torfowisk alkalicznych (7230) południowej Polski” (załącznik nr 6), które zostały przekazane partnerom Projektu – RDOS-owi w Gdańsku i Olsztynie (w nakładzie po 25 sztuk). Koszt produkcji kalendarza został pokryty w połowie z projektu LIFE11 a w połowie z projektu LIFE13. Kalendarze książkowe na rok 2015 zawierają informacje o dwóch Projektach, jednostkach je finansujących oraz oznaczone są wszystkimi logotypami. Zatem informacje o Projekcie LIFE 11 poprzez dystrybucję kalendarzy zostały również rozpowszechnione wśród jednostek administracji publicznej południowej Polski tj. RDOS w Krakowie, Wrocławiu, Katowicach, Łodzi, Warszawie, Lublinie, Kielcach, Rzeszowie oraz nadleśnictw, parków narodowych oraz parków krajobrazowych, na terenie których realizowany jest projekt LIFE 13. Takie rozwiązanie sprawia, iż koszt wyprodukowania 1 egzemplarza kalendarza jest niższy w przypadku gdy zamówienie jest łączone w ramach obu projektów niż gdyby zamówienia były realizowane osobno dla każdego z projektów. Jednocześnie zasięg dystrybucji informacji o obu projektach jest szerszy niż w przypadku gdyby zamówienia były osobne.
2. Tablice informacyjne zostały ustawione już w 39 obiektach i będą systematycznie umieszczane w kolejnych miejscach w miarę realizacji działań ochronnych na tych obiektach i w na gruntach które wykupiony w tym roku. Informację na których obiektach ustawiono tablice zawiera załącznik nr 5.
3. Strona internetowa została uruchomiona 5.02.2013 r., istnieje w dwóch wersjach językowych i jest na bieżąco uaktualniana o kolejne treści. W związku z realizacją nowego projektu LIFE13 (od września 2014 r.) podjęto decyzję o dostosowaniu strony do dwóch Projektów, tak by stanowiła spójną całość dla projektów dotyczących ochrony torfowisk alkalicznych w całej Polsce. Nowa wersja strony funkcjonuje od początku lutego 2015 r. Zachowano prostą i przejrzystą strukturę strony, która zawiera następujące informacje: aktualności, podstawowe informacje o projekcie, informacje o torfowiskach i siedlisku 7230, informacje o zespole, partnerach, instytucjach współfinansujących projekt, zakładkę „pliki” (gdzie przechowywane są wszelkie materiały, które powstają w ramach projektu tj. publikacje, prezentacje, raporty etc.), zakładkę „linki” (gdzie umieszczono m.in. linki do stron www innych projektów LIFE związanych z ochrona torfowisk alkalicznych). Dotychczasowa wersja strony funkcjonowała bez zmian podczas prowadzonych prac nad nową wersją strony. Materiały i informacje odnoszące się do poszczególnych Projektów oznaczone są odpowiednimi „przypinkami”, co w łatwy i przejrzysty sposób pozwala czytelnikowi rozróżnić informacje przypisane do odpowiedniego Projektu. Zachowano dotychczasowy adres strony: www.alkfens.kp.org.pl
4. W lutym 2013 roku w zakładce "Ogólnopolska baza mechowisk" opublikowany został panel wyszukiwarki umożliwiający wyszukiwania a następnie wyświetlenie położenia na mapie oraz opisu najważniejszych cech dotyczących danego obiektu, na obszarze którego stwierdzono siedlisko 7230. Sama baza danych powstała w ramach projektu "Programy ochrony

- torfowisk alkalicznych (7230) oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków - skalnicy torfowiskowej, lipiennika Loesela, miodokwiatu krzyżowego i gwiazdnicy grubolistnej", który realizowany był w latach 2008 - 2012 z dotacji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach POIiŚ. Informacje o projekcie "Programy ochrony..." oraz jego produkty można znaleźć na stronie projektu (<http://www.kp.org.pl/torfowiska/>).
5. 1 kwietnia 2013 roku na łamach gorzowskiego wydania Gazety Wyborczej (jednego z największych dzienników w Polsce) ukazał się artykuł na temat zakupu ziemi w obiekcie Kosobudki (<http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/Przyrodnicy-kupili-sobie-torfowisko.pdf>) (załącznik nr. 3).
  6. Projekt i postępy w jego realizacji jest także regularnie opisywany na łamach Biuletynu Klubu Przyrodników „Boćka”. Teksty o Projekcie znalazły się w numerach 110 2/2012, 113 1/2013, 114 2/2013, 115 3/2013, 117 1/2014, 118 2/2014, 120 4/2014. Kserokopie artykułów znajdują się w załączniku nr 2.
  7. Informacje o projekcie rozpowszechniano również podczas jubileuszowych Zjazdów Klubu Przyrodników, które odbywały się w dniach 22-24 lutego 2013 r., 21-23 lutego 2014 r. oraz 27.02 – 01.03.2015 r. Każdorazowo na Zjeździe Klubu Przyrodników przedstawiany jest Projekt oraz stan zaawansowania prac w Projekcie m.in. poprzez prezentacje.
  8. Materiały promocyjne wykonane w ramach projektu tj. notesy, długopisy, pendrive'y, smycze, torby, koszulki systematycznie rozdawane są podczas spotkań z właścicielami i zarządcami terenów, gdzie realizowane są działania ochronne. Ponadto promocja Projektu odbywa się również poprzez przekazanie materiałów promocyjnych na konferencjach dotyczących ochrony torfowisk gdzie Klub jest organizatorem. Dotychczas zorganizowano 3 takie spotkania/warsztaty.
  9. Logotypami Life+ oraz Klubu oznakowane są samochody zakupione z Projektu, oznakowania znajdują się również na sprzęcie zakupionym w ramach Projektu m.in. laptopy, drukarka, telefony, itp. Wszystkie pisma również oznakowane są odpowiednimi logotypami, w stopkach maili znajdują się logotypy Life, NFOŚiGW, Natura 2000 jak również logo Projektu.

Działanie E2: Organizacja serii warsztatów/seminariów i opracowanie Podręcznika Dobrych Praktyk w ochronie torfowisk alkalicznych

Działanie F3: Tworzenie sieci z innymi projektami

Z uwagi na pokrywający się zakres obu działań opisane są one łącznie.

1. Spotkanie inauguracyjne projekt odbyło się **20.12.2012 r.** w Gdańsku. Rozesłano zaproszenia do wszystkich zarządców (nadleśnictwa, RDLP, RDOŚ, ANR) oraz innych instytucji mogących być zainteresowanymi działaniami i tematami podejmowanymi przez projekt (w tym do koordynatorów innych projektów LIFE+).
2. W ramach działań związanych z promocją wzięto udział w organizowanym przez NFOŚiGW Dniu Informacyjnym Life+ (**21.02.2013 r.**), podczas którego rozpowszechniano informacje o projekcie. Promocja odbywała się z wykorzystaniem gadżetów projektowych: ulotek, kalendarzy, kubków, smyczy, notatników, koszulek, toreb. Zainteresowanych projektem informowano o jego głównych założeniach i planowanych pracach. W dniu **14.04.2015 r.** wzięto udział w Dniu Informacyjnym Life+, podczas którego manager projektu wygłosił prezentację o doświadczeniach Klubu Przyrodników w realizacji projektów LIFE.
3. W dniach 1-9.06.2013 r. odbył się międzynarodowy wyjazd studyjny mający na celu wymianę doświadczeń na temat ochrony torfowisk alkalicznych oraz realizacji projektów LIFE w Słowacji (projekt nr LIFE05 NAT/SK/000112 „Restoration of the Wetlands of Zahorie Lowland” oraz LIFE03 NAT/SK/000096 „Restoration of Water Regime in Sur Fen Nature

Reserve”), Austrii i Włoszech (LIFE06 NAT/IT/000060 „Conservation and restoration of calcareous fens in Friuli” i LIFE04 NAT/IT/000177 „Danta di Cadore peatbogs”) oraz przekazanie wiedzy na temat czynnej ochrony torfowisk podejmowanych w różnych krajach (różne uwarunkowania prawne, terenowe, różna specyfika siedlisk etc.). W wyjeździe wzięło udział 20 osób – 10 pracowników Klubu Przyrodników, 6 współpracowników, 2 przedstawiciele RDOŚ w Olsztynie, 2 przedstawiciele RDOŚ w Gdańsku. Poniżej przedstawiamy ramowy harmonogram wyjazdu:

Tabela nr 9.

CO?	Kiedy?	Czerwiec 2013								
		S	N	P	W	Ś	C	P	S	N
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Przejazd Swiebodzin- Czarna Orawa (600 km, 7h), obiad	6.00 - 14.00	x								
Zwiedzanie torfowisk orawskich, nocleg w Chyżnym	15.00 - 18.00	x								
Przejazd z Czarnej Orawy do Belianskie Luky i Trstienne Luky (60 km, 1h)	7.00 - 9.00		x							
Zwiedzanie, posiłek	9.00 - 16.00		x							
Przejazd pod Bratysławę (350 km, 4h) , posiłek, nocleg w Pezinok	16.00 - 20.00		x							
Zwiedzanie rezerwatu Sur	9.00 - 12.00			x						
Przejazd na nizinę Zahorie (65 km, 1,5h), posiłek	12.00 - 14.00			x						
Zwiedzanie Mesterova Luka, Orlovske vrsky	14.00 - 19.00			x						
Posiłek, nocleg w Malacky	19.00 - ...			x						
Zwiedzanie rezerwatu Abrod, posiłek	8.00 - 14.00				x					
Przejazd do Gosau, Austria (370 km, 4 h), posiłek, nocleg w Gosau	15.00 - 21.00				x					
Zwiedzanie Salzkammergut	09.00 - 18.00					x				
Kolacja, nocleg w Gosau	19.00 - ...					x				
Przejazd do St. Margareten (120 km, 2h)	09.00 - 11.00						x			
Zwiedzanie, posiłek	11.00 - 15.00						x			
Przejazd do Pordenone, Włochy (260 km, 3 h)	15.00 - 18.00							x		
Zwiedzanie obiektów Virc o and Flambro	9.00 - 18.00								x	
Posiłek, nocleg w Pordenone	18.00 - ...								x	
Przejazd do Danta di Cadore	9.00 - 11.00									x
Zwiedzanie Danta di Cadore, posiłek	11.00 - 17.00									x
Powrót do Pordenone, nocleg	17.00 - 19.00									x
Przejazd Pordenone - Swiebodzin (900 km - 10 h)	6.00 - ...									x

Szczegółowe sprawozdanie – dzień po dniu – w języku polskim i angielskim umieszczono w zakładce PŁIKI na stronie internetowej Projektu (<http://alkfens.kp.org.pl/wp->

[content/uploads/2013/01/2013-06-27_sprawozdanie_PL.pdf](http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/2013-06-27_sprawozdanie_PL.pdf) w języku polskim i http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/2013-06-27_report_EN.pdf w języku angielskim).

4. W dniu **2.12.2013 r.** Projekt został zaprezentowany na konferencji podsumowującej projekt „Ochrona muraw kserotermicznych w Polsce – teoria i praktyka”, (LIFE08 NAT/PL/513). Szczegóły na stronie internetowej projektu w zakładce Aktualności.
5. W dniach **22 – 23.04.2013 r.** pracownicy Klubu wzięli udział w międzynarodowym warsztacie dotyczącym problemów związanych z ochroną i odtwarzaniem siedlisk mokradłowych – **AWARE – Approaches in Wetland Restoration**, jaki odbył się w Warszawie na terenie kampusu Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas spotkania podejmowane były tematy głównie ochrony torfowisk omawiane z różnych perspektyw – hydrologicznej, ekologicznej, ochrony gatunków, praktycznej ochrony, ekonomicznej a także politycznej.
Podczas warsztatów jeden z pracowników Klubu Przyrodników – prof. Lesław Wołejko wygłosił jeden z odczytów, którego tematyka odnosiła się do praktycznego vs. naukowego podejścia do ochrony torfowisk alkalicznych. W swojej prezentacji profesor nawiązał do wcześniejszych prac inwentaryzacyjnych Klubu zmierzających w całości do poznania rozmieszczenia i stanu zachowania siedliska 7230 w Polsce oraz opowiedział w jaki sposób projekt AlkFens_PL czerpie z tych danych i wdraża zapisy wypracowanych w toku poprzedniego projektu programów ochrony siedliska i związanych z nim zagrożonych gatunków.
Spotkanie było także szansą na prezentację projektu w postaci posteru (do ściągnięcia na stronie Projektu w zakładce PLIKI: http://alkfens.kp.org.pl/wp-content/uploads/2013/01/AlkFens_poster.pdf i w czasie sesji posterowej, wymiany doświadczeń i wiedzy z osobami zajmującymi się torfowiskami w innych krajach. Poster stanowi załącznik nr 4.
6. W ramach wymiany doświadczeń i wiedzy pracownicy Klubu odbyli w dniach **6-8.05.2013 r.** wizytę studyjną w miejscach realizacji projektu LIFE08 NAT/D/000003 – Kalkmoore Brandenburgs – Preservation and restoration of base-rich to alkaline fens (<http://www.kalkmoore.de/>). Całość spotkania miała miejsce w rezerwacie biosfery Schofheide – Chorin na terenie landu Brandenburgia we wschodnich Niemczech. Pracownicy Klubu zostali podjęci przez pracowników projektu a także innych włączonych pośrednio w realizację projektu pracowników Fundacji „Natur Schutz Fonds Brandenburg”, która jest beneficjentem wiodącym projektu LIFE08 NAT/D/000003.
Odwiedzono 5 różnych miejsc realizacji projektu. Pracownicy KP mieli możliwość zapoznać się z różnymi metodami i działaniami ochronnymi jakie są stosowane w ramach ww. projektu: usuwaniem wierzchniej warstwy muszku i blokowaniem tym materiałem rowów melioracyjnych odwadniających te powierzchnie, metaplantacja mszaków na zdegradowane powierzchnie, systemem monitoringu zamontowanym w poszczególnych obiektach, wypasem „wodnych” bawołów, hamowaniem odpływu z obiektów. Więcej na stronie internetowej projektu w zakładce Aktualności.
7. Projekt został również zaprezentowany podczas warsztatów ochrony torfowisk Puszczy Drawskiej w dniu **6 czerwca 2014 r.**
8. W dniu **12 czerwca 2014 r.** pracownicy Klubu wzięli udział w szkoleniu z ochrony przyrody w Nadleśnictwie Bytnica, Klub przedstawił metody ochrony torfowisk alkalicznych oraz zaprezentował Projekt przed przedstawicielami Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim oraz pracownikami Nadleśnictwa. Plan szkolenia wraz z zaproszeniem znajduje się w załączniku nr 9.
9. W dniach **21-22 lipca 2014 r.** Klub Przyrodników zorganizował warsztaty praktycznej ochrony torfowisk w ramach Projektu. Praktyczne metody ochrony torfowisk demonstrowaliśmy na Kosobudkach - jednym z 83 obiektów, które objęte są realizowanym projektem (o zakupie ziemi pisaliśmy na łamach „Boćka”). Warsztaty rozpoczęły się

prezentacją na temat ogólnej charakterystyki ekosystemów mokradłowych oraz prezentacją Projektu.

Warsztaty miały na celu zaprezentowanie w terenie sposobów ochrony torfowisk. Założyliśmy budowę 1 przegrody drewniano – ziemnej na najgłębszym rowie odwadniającym torfowisko oraz wycinkę nalotów olszy, by przywrócić otwarty charakter torfowiska. Więcej na stronie internetowej Projektu w zakładce Aktualności.

10. W dniach **02-03 września 2014 r.** zorganizowano dwudniową konferencję na terenie obiektów w północno-wschodniej Polsce wraz z udziałem RDOŚ w Olsztynie (współbeneficjenta Projektu), RDLP Białystok oraz przedstawicieli Nadleśnictw, na terenie których realizowany jest Projekt. Była ona poświęcona praktycznym problemom ochrony torfowisk, postępie realizacji projektu. Spotkanie częściowo zrealizowano w terenie, gdzie uczestnicy zapoznali się ze specyfiką obiektów, na terenie których realizowany jest projekt.
11. Projekt został również zaprezentowany w dniach **21-22 listopada 2014 r.** na warsztatach w Mrągowie dotyczących ochrony torfowisk, które zostały organizowane przez Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. W warsztatach tych brali udział przedstawiciele, organizacji pozarządowych, jednostki administracji publicznej oraz przedstawiciele środowiska naukowego. Program warsztatów stanowi załącznik nr 7.
12. W dniach 21-22 listopada 2014 r. odbyła się również konferencja – Forum Ekologiczne – dotycząca współpracy Lasów Państwowych z organizacją pozarządowym, na której również w szerokim gronie został zaprezentowany Projekt (zaproszenie znajduje się w załączniku nr 8).
13. Projekt i jego założenia były prezentowane także na wielu spotkaniach nie związanych bezpośrednio z projektem, m.in. w trakcie wszystkich Zjazdów Klubu Przyrodników i wycieczki terenowej podczas Sesji Naukowej Klubu Przyrodników (**4-6.04.2014 r.**).
14. W dniach **27-28 kwietnia 2015r.** planowane są warsztaty krajowe z zakresu ochrony torfowisk w miejscowości Kukle na terenie Puszczy Augustowskiej i Ostoi Augustowskiej. Celem warsztatów jest m.in. zaprezentowanie sposobów ochrony torfowisk, przedstawienie możliwości pozyskiwania środków na ich ochronę, wymiana doświadczeń w realizacji projektów LIFE+, jak również praktyczne warsztaty w terenie – w Dolinie Rospudy, jednym z obiektów w Projekcie. Wśród zaproszonych gości znajdują się przedstawiciele nadleśnictw, regionalnych dyrekcji lasów państwowych, głównej dyrekcji lasów państwowych, regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, jednostek administracji publicznych, jak również organizacji pozarządowych. Wśród prelegentów (oprócz pracowników Klubu Przyrodników) znajdują się przedstawiciele Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych.
15. W dniach **2-6 sierpnia 2015 r.** przedstawiciele Klubu wezmą również udział w kongresie naukowym: ICCB-ECCB: 27th International Congress for Conservation Biology (4th European Congress for Conservation Biology) w Montpellier (Francja), gdzie będą mieć własną sesję posterową poświęconą m.in. ochronie torfowisk. Podczas tej wizyty planowane jest spotkanie z przedstawicielami dwóch projektów Life+ w Niemczech i we Francji: LIFE13 NAT/F/762, LIFE05 NAT/D/053 w ramach wymiany doświadczeń.
16. W tym roku planowana jest również ogólnopolska konferencja organizowana przez Klub Przyrodników (konferencja nie była planowana w ramach projektu ale koszty jej organizacji nie zostaną włączone w koszty projektu) poświęcona ochronie torfowisk w Polsce (planowany termin realizacji – wrzesień 2015 r.), na którą zaproszeni będą przedstawiciele środowisk naukowych z całej Polski, zajmujący się ochroną torfowisk. Na konferencji planuje się szeroko omówić działania w projekcie, jego założenia i cele oraz osiągnięte do września efekty.

5.3 Evaluation of Project Implementation

W związku z faktem, iż projekt jest obecnie na półmetku realizacji część danych nie jest możliwa do oceny jako efekt realizacji całości projektu. Oceny zatem dokonano na bazie osiągniętych do dnia złożenia raportu widocznych efektach.

Tabela nr 10.

ZADANIE	EFEKTY PLANOWANE	EFEKTY OSIĄGNIĘTE	OCENA BENEFICJENTA
A1	Dokumentacja projektowo techniczna wraz z decyzjami dla 120 budowli piętrzących	Dokumentacja projektowo techniczna wraz z decyzjami dla 40 budowli piętrzących	Przyjęta metodologia zakładała najpierw spotkania i ustne ustalenia co do sposobu współpracy między Klubem a zarządcami/właścicielami terenów a następnie systematyczne podpisywanie porozumień/umów sankcjonujących te ustalenia. Zakładano, iż wcześniejsze ustalenia podejmowanie ustnie między Klubem a właścicielami/zarządcami terenów, na terenie których podejmowane są działania w projekcie będą obowiązuje do czasu podpisania obustronnych umów-porozumień o udostępnieniu terenu. Nieoczekiwana zmiana stanowiska części właścicieli/zarządców opóźniła, a na części obiektów uniemożliwiła uzyskanie niezbędnych pozwoleń na realizację inwestycji. Obecnie zadanie to 9 obiektów (Polska północno – wschodnia) znacznie się wydłuża z tego powodu (wydłużenie realizacji zadania pozwoli dla pozostałych 8 obiektów w północno wschodniej Polsce uzyskać niezbędne pozwolenia na realizację przedsięwzięcia). Pomimo wyboru wykonawców drogą otwartego naboru w trybie przetargu nieograniczonego, łączna kwota umów przekroczyła planowane na zadanie środki (o ok. 9 700). Nadwyżka została pokryta z oszczędności pochodzących z innych zadań (A3, C4, C7).
A2	Plany ochrony 5 rezerwatów	Powołane 3 rezerваты, opracowywane 3 plany ochrony rezerwatów	Początkowe trudności będące wynikiem zbyt krótkiego okresu na realizację zostały zażegnane w momencie zgody Komisji na wydłużenie okresu realizacji zadania do IV/2016 wg harmonogramu powyżej (pismo z dnia 14.11.2014r. znak ENV.E3.MM/AMC/sp ARES (2014) 3793698). Pozwoliło to na zdobycie czasu niezbędnego do powołania nieistniejących rezerwatów, opracowania i zatwierdzenia planów ich ochrony. Przyjęta metodologia powoływania rezerwatów na terenach będących w zarządzie Skarbu Państwa i systematyczne wykupy działek prywatnych i włączanie ich w istniejący rezerwat przyniosły niespodziewanie dobry skutek, gdyż osoby pierwotnie niechętnie odnoszące się do pomysłu sprzedaży w momencie gdy rezerwat został utworzony w ich najbliższym sąsiedztwie ostatecznie wyrażały zgodę na sprzedaż działki.

A3	Projekty planów ochrony 10 projektowanych i 1 istniejącego rezerwatu	Projekty planów ochrony 10 projektowanych i 1 istniejącego rezerwatu	Usługa wykonania projektów planów ochrony została udzielona wykonawcy wybranemu w drodze otwartej procedury przetargu nieograniczonego. Dokumentacja dostarczona w terminie nie spełniała wymogów jej stawianych. Opieszałość wykonawcy we wprowadzaniu uwag zgłoszonych przez Klub spowodowała znaczne opóźnienia. Jak widać na przykładzie tego zadania zapisy umowne i restrykcyjne trzymanie się ich zapisów nie gwarantuje otrzymania dobrej jakości przedmiotu umowy w zakładanym terminie umownym. Dokumentacja wykonana w przez Wykonawcę ostatecznie spełniła wymogi Zamawiającego jednakże dostarczona została długo po terminie umownym.
A4	53 Dokumentacje służące właściwemu zarządzaniu ochroną siedlisk a	Ok. 25 Dokumentacji służących właściwemu zarządzaniu siedliskiem	Pierwotnie chciano sporządzić 53 dokumentacje w czasie próby sporządzenia zakresu treści oraz określaniu szczegółowego celu jakim mają służyć okazało się, że jeśli dokumentacje mają spełniać zakładany cel – służyć za podstawę do zarządzania siedliskiem na danym terenie informacje powinny być skomasowane w inny sposób niż pierwotnie zakładano. W przypadku obiektów stanowiących część integralnych obszarów (np. dolina rzeki) ich charakterystyki dokonano we wspólnych opracowaniach, gdzie zawarto część powtarzających się danych oraz osobno dokonano charakterystyki dla poszczególnych obiektów – jak w załączniku nr 9B. Docelowo je dnak każdy obiekt w projekcie będzie posiadał dokumentację przyrodniczą służącą do planowania ochrony na danym terenie a także jako kompendium wiedzy do użycia w czasie tworzenia dokumentów planistycznych lub w czasie podejmowania decyzji tj. wydawanie decyzji administracyjnych np. o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięć mogących mieć wpływ na teren na którym występuje siedlisko. Należy przez to rozumieć, iż zakres zadania będzie taki jak zakładano w projekcie jednakże część opracowań będzie połączona w ramach jednego obszaru Natura 2000 co może spowodować, iż ostateczna liczba opracowań będzie inna niż dokumentacji (tj. 53 szt.). Przykładem tego są załączone 2 kompleksowe opracowania dla doliny Ilanki i Pliszki zawierające charakterystykę / dokumentacje wszystkich obiektów położonych w tych obszarach Natura 2000. Dla projektowanych rezerwatów w granicach tych obszarów sporządzono oddzielne opracowania.
B1	Zakup 33 ha ziemi na cele przyrodnicze	Zakup 37,5301 ha na cele przyrodnicze	Negocjacje prowadzone z właścicielami są często bardzo długotrwałe i trwają tygodniami. Często najtrudniejsze i najdłużej trwające są początkowe rozmowy. Gdy ostatecznie uda się przekonać pierwszego (kilku pierwszych) właścicieli potem kolejni zachęceni szybciej podejmują decyzje o sprzedaży. Dodatkowo w ocenie Beneficjenta (co zgłaszał już przy okazji Progress Report) ograniczenie jakie nakładają operaty szacunkowe częstokroć uniemożliwia jakiegokolwiek negocjacje z właścicielami a tym samym skazuje ochronę cenowych fragmentów siedliska na niepowodzenie, gdyż właściciele Ci nie zgadzają się na wykonanie działań na terenie będącym ich własnością jak i na wykup tej własności. Często różnice rzędu 10-15 % pomiędzy operatami a rzeczywistą ceną zakupu

			<p>pozwaląby przekonać właściciela. Niestety KE nie zgodziła się z naszym punktem widzenia. Dodatkowo trzeba zwrócić uwagę, iż ceny zakupu gruntów tej samej jakości w różnych częściach Polski różnią się znacząco (od 9000 zł/ha w części północno – wschodniej po 21 000 zł/ha w części północno – centralnej). Umożliwienie płynniejszych negocjacji pozwoliłoby na efektywniejszą realizację zadania oraz efektywniejszą ochronę cennych pól siedliska.</p>
C1	Budowa niewielkich budowli piętrzących 15	-	<p>Zamówienie związane z wykonaniem robót budowlanych dopiero ma zostać ogłoszone – zgodnie z zaplanowanym w harmonogramie czasem realizacji. Brak osiągnięcia wskaźnika nie jest zatem w tym przypadku dowodem na opóźnienia w realizacji zadania. Dokumentacja projektowo – techniczna budowy tych zastawek została już opracowana.</p>
C2	Budowa niewielkich budowli piętrzących 125	Budowa zastawek i remont 1 zastawki przy przepuszczeniu 19	<p>Patrz opis zadania A1, które się bezpośrednio wiąże z zadaniem C2. Opóźnienia w realizacji nie wynikają z opieszałości Wykonawcy ani żadnych działań czy zaniechań po jego stronie (na dzień dzisiejszy opóźnienia te nie spowodują opóźnienia w realizacji całego zadania). Dwie zastawki jakie już powstały są bardzo proste w swej budowie i docelowo mają się rozłożyć i wtopić w krajobraz. Dlatego ich budowie nie towarzyszy użycie żadnego ciężkiego sprzętu, żadnych materiałów nie pochodzenia naturalnego typu metale, beton, plastiki i inne kompozyty czy prowadzenie wykopów, rozplanowania ziemi czy umocnienia brzegów i dna. Takie założenia służą zarówno minimalnej ingerencji w siedlisko i spowodowanie przypadkowych uszkodzeń runi ale także oszczędzeniu kosztów użycia sprzętu czy kosztownych materiałów. W niektórych przypadkach gdy jest to uzasadnione stanem hydrologicznym terenu zastawki posiadają regulowane piętrzenia (szandory w postaci wyciąganych desek).</p>
C3	Jednorazowe koszenie przygotowawcze na powierzchni 10 ha	Jednorazowe koszenie przygotowawcze na powierzchni 5 ha	<p>W przypadku siedliska tak silnie uwodnionego jakim są torfowiska alkaliczne ręczne koszenie za pomocą kos spalinowych jest rozwiązaniem służącym ochronie tego siedliska. Użycie ciężkiego sprzętu takiego jak ratriki czy inny ciężki sprzęt kosztujący spowodowałoby zniszczenie warstwy mszystej torfowisk. Dodatkowo trzeba mieć na uwadze, iż obiekty w projekcie mają zwykle kilka – kilkanaście hektarów, są rozrzucone po całej północnej Polsce i wielokrotnie są położone w nieckach otoczonych zwartym lasem przez co dostęp do nich jest znacząco utrudniony. Używanie sprzętu ciężkiego na tego typu powierzchniach oprócz zniszczenia siedliska mogłyby spowodować zatopienie/trwałe uszkodzenie poprzez zalanie sprzętu a w konsekwencji nieefektywność kosztową przekraczającą dużo dalej niż wysokie koszty jednostkowe wykoszenia ręczne.</p>
C4	Jednorazowe koszenie przygotowawcze	Jednorazowe koszenie przygotowawcze	<p>Celem wykonania działań było przywrócenie ekstensywnej gospodarki kośnej na terenach, gdzie wcześniej jej zaniechano. Wykonane działania pozwoliły zachęcić właścicieli/zarządców części obiektów (ok. 10) do wstąpienia do programu rolnośrodowiskowego. W związku z faktem, iż działania</p>

	na powierzchni 159 ha	na powierzchni 48,6 ha	ochronne (pierwsza ich część) zakończyły się w lutym 2015 r. a do dnia dzisiejszego nie są znane szczegółowe wytyczne związane ze sporządzaniem dokumentacji przyrodniczych i wniosków o wstąpienie do programu nie było możliwe opracowanie dokumentacji dla pozostałych obiektów. Wybór wykonawcy na bazie otwartej procedury przetargu nieograniczonego zapewnia optymalizację kosztów poprzez zakup usługi po rzeczywistych cenach rynkowych. Problemem pozostaje kwestia dużej ilości biomasy jaka pochodzi z koszenia. W projekcie rozwiązaniem jest oddanie biomasy do dyspozycji wykonawcy koszenia z zastrzeżeniem, iż ma ona zostać usunięta z terenu torfowiska i przeznaczona na cele opałowe lub kompostowe. Rozwiązanie to sprawdziło się i wybrani wykonawcy zebrali biomasę i przeznaczyli ją na cele kompostowe. Dodatkowo zadanie to wraz z zadaniami C6 i C7 ma na celu przygotowanie terenów torfowisk, gdzie niegdyś obecna była ekstensywna gospodarka kośna do jej wznowienia na bazie dopłat w ramach Programu rolnośrodowiskowego. Pozwalają na to przygotowane w ramach zadania A4 dokumentacje, zawierające w sobie także pełny zakres informacji niezbędnych do złożenia wniosku o dopłatę. W projekcie Klub zachęca właścicieli/zarządców do korzystania z tych dopłat (do dnia dzisiejszego właścicieli/zarządców ok. 10 obiektów wstąpiło w program na starych zasadach lub planuje wstąpić jeszcze w tym roku po ustaleniu zasad w nowej perspektywie finansowej). Tak skonstruowany mechanizm pozwala zmaksymalizować szanse na ochronę siedliska w długiej perspektywie czasowej.
C5	Montaż 13 urządzeń typu cylinder Clemsona	Montaż 8 urządzeń typu cylinder Clemsona w roku 2015	Powszechność bobrów w Polsce spowodowała, iż w wielu miejscach ich obecność wiąże się z konfliktem ochrony bobra jako gatunku i ochrony siedlisk, na które obecność bobrów znacząco wpływa. Takim siedliskiem są torfowiska alkaliczne, których zalanie wodami powierzchniowymi doprowadza w dłuższej perspektywie do zaniku siedliska. Rozwiązaniem kompromisowym są tzw. cylindry Clemsona będące długimi rurami PCV z licznymi perforacjami montowane w odpowiedni sposób w tamach bobrowych. Takie rozwiązanie powoduje, iż nie ulega zniszczeniu siedlisko bobra a jednocześnie możliwe jest takie obniżenie poziomu lustra wody powierzchniowej, które już nie stagnuje powyżej poziomu gruntu na terenie występowania siedliska 7230. Takie rozwiązanie jest stosowane w wielu przypadkach i daje pozytywne rezultaty. O rezultatach w projekcie będzie można mówić w roku 2016 w sezonie wegetacyjnym gdy unormuje się poziom wody zmieniony przez montaż cylindrów w tamach bobrowych. Na przełomie I/II kwartału 2015 zamontowano pierwsze 4 cylindry.
C6	Usunięcie podrostów i nalotów drzew oraz krzewów na	Usunięcie podrostów i nalotów drzew oraz krzewów	Podobnie jak w przypadku jednorazowego koszenia przygotowawczego usunięcie nalotów i podrostów drzew i krzewów pozwala na ponowne wprowadzenie ekstensywnej gospodarki kośnej na tych terenach. W późniejszym czasie ekstensywnie prowadzona gospodarka kośna uniemożliwia ponowne wkroczenie gatunków charakterystycznych dla siedlisk o niższej wilgotności na teren torfowiska.

	powierzchni 6,6 ha	na powierzchni 5 ha	Zadanie to jest ściśle związane z zadaniami C3 i C4 i w połączeniu z nimi oraz tam gdzie to zasadne późniejszą realizację pakietów w ramach Programu Rolnictwo-dowiskowego tworzy spójny mechanizm ochrony siedliska w długiej perspektywie czasowej.
C7	Usunięcie podrostów i nalotów drzew oraz krzewów na powierzchni 129 ha	Usunięcie podrostów i nalotów drzew oraz krzewów na powierzchni 41,7 ha	Podobnie jak w przypadku koszenia wycinka musi się odbywać ręcznie za pomocą pił spalinowych i siekier a pozyskane w ten sposób drewno zasila zasoby martwego drewna w otaczających torfowisko lasach. Użycie ciężkiego sprzętu nie jest możliwe z tych samych przyczyn jak w przypadku koszenia. Taka metodologia wykonania tych działań zapewnia maksymalną ochronę siedliska 7230 przed mechanicznym uszkodzeniem przez ciężki sprzęt.
C8	Wzmocnienie populacji na ok. 12 stanowiskach	-	Zadanie ma charakter eksperymentalny, demonstracyjny. Wsiadlenia wyhodowanych in vitro siewek będą się odbywać w roku 2015 więc nie można mówić obecnie o rezultatach a udatność wsiadlenia będzie można ocenić dopiero w 2016 roku. Zakłada się jednak, iż przyjęta metodologia polegająca na dokładnym rozpoznaniu stanu zachowania gatunku a następnie zbadaniu pokrewieństwa różnych populacji pozwala na nie popełnienie błędu w sztuce poprzez zmieszanie populacji oddalonych od siebie genetycznie co mogłoby skutkować zmniejszonym wskaźnikiem dopasowania genetycznego do siedliska w jakim dana populacja występuje przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniej puli genowej by nie doszło do chowu wsobnego i degeneracji populacji. Badania wykazały niewielką genetyczną różnorodność badanych populacji co zmniejsza ryzyko popełnienia takiego błędu. Hodowli in vitro tego gatunku w Polsce w zasadzie się nie prowadziło co powoduje, iż szczegółową metodologię i skład pożywek do hodowli in vitro tworzy się specyficznie na potrzeby zadania. Za zadanie odpowiedzialne są wyspecjalizowane jednostki naukowe w tym Państwowa Akademia Nauk w Krakowie. Jeśli udatność hodowli i wsiadlenia będzie rokowała na przyszłość możliwe będzie wprowadzenie tej metody na szerszą skalę co pozwoli wzmocnić populację i zapewnić jej przetrwanie.
D1	Zbiór danych z monitoringu siedliska w obiektach	Pełny zbiór danych z monitoringu siedliska w obiektach ze stanem na rok 2014	Monitoring jest prowadzony na bazie standardowych metodyk opracowanych i opublikowanych przez Instytut Ochrony Przyrody Państwowej Akademii Nauk oraz Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Pozwala to na standaryzowanie danych i ich użycie w innych bazach monitoringu państwowego (PMS). Dodatkowo wszystkie dane związane z wykonywanymi działaniami ochronnymi są zachowywane w postaci warstw shp. Dane zostaną następnie opracowane i opublikowane w postaci Raportu Naukowego pod koniec realizacji Projektu. Zbiór danych będzie uaktualniany o kolejne dane pochodzące z roku 2015 oraz 2016.
D2	Opracowanie na temat usług ekosystemowych	Opracowanie na temat usług ekosystemowych	Pierwotnie w projekcie zaplanowane było sporządzenie opracowania na bazie wykonanych w czasie trwania projektu badań i pomiarów. W czasie rewizji wniosku Komisja zadanie okroiła znacznie i pozostawiła jedynie opracowanie na bazie danych literaturowych. Nie pozwala to na określenie i

	świadczonych przez torfowiska – 1 szt.	świadczonych przez torfowiska – 1 szt.	wyciąganie wniosków dotyczących specyficznie torfowisk alkalicznych, których specyfika jest różna od specyfiki innych torfowisk w tym wysokich, które są powszechniejsze a tym samym lepiej zbadane. Ekstrapolacja posiadanych danych na wszystkie obiekty w projekcie jest błędem metodologicznym. Przez to opracowanie to ma raczej ogólną wartość edukacyjną i nie jest specjalistycznym opracowaniem mogącym służyć jako narzędzie ochrony siedliska lub próby wyceny usług ekosystemowych świadczonych przez torfowiska alkaliczne. Tym nie mniej wartość ogólna może służyć w celach edukacyjnych szeroko pojętego społeczeństwa o wartościach torfowisk ogólnie.
E1	Materiały infopromo, 93 szt. tablic informacyjnych, artykuły prasowe – 3 szt, strona internetowa – 1 szt.	Materiały infopromo, 93 szt. tablic informacyjnych, artykuły prasowe – 3 szt, strona internetowa – 1 szt.	Obecnie strona internetowa stanowi podstawę informowania ogółu społeczeństwa o działaniach i celach projektu a także osiągniętych rezultatach. Strona zalicza średnio rocznie ok. 7500 odsłon. Tablice informacyjne są ustawiane w miejscach widocznych (przy drogach) ale często są to mimo wszystko drogi niezwykle rzadko uczęszczane (drogi leśne) więc widoczność tablic jest niewielka. Umieszczenie tablicy w widocznym miejscu spowoduje jednakże, iż tablica nie będzie wskazywała miejsca wykonania działania ochronnego i nie będzie wykazywała związku lokalizacji z wykonanym działaniem. W siedzibie Beneficjenta i Partnerów tablice są umieszczone w wyeksponowanych miejscach widocznych dla każdego wchodzącego do siedziby. Artykuły prasowe publikowane w kwartalniku „Bociek” trafiają co najmniej do 500 osób każdorazowo (nakład Boćka) a dostępność kwartalnika w wersji elektronicznej na stronie ogólnej Klubu Przyrodników zwiększa tą liczbę. Klub jako jedyna organizacja w Polsce posiada tak szerokie doświadczenie w realizacji projektów LIFE, iż wśród beneficjentów obecnie panuje pogląd iż Klub jest wiarygodnym źródłem wiedzy o praktycznych aspektach realizacji projektów LIFE.
E2	Podręcznik Dobrych Praktyk – 2000 szt., 2 wyjazdy zagraniczne, 3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie 250 osób.	1 wyjazd zagraniczny, 3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie ok.130 osób	Organizacja warsztatów i spotkań jest obecnie jedną z najbardziej rozpowszechnionych form dystrybucji informacji o stanie realizacji projektu, jego sukcesach i problemach a także wymiany doświadczeń z innymi podmiotami nie tylko takimi, które same realizują projekty LIFE. Połączenie zadania E2 z zadaniem F3 pozwala na synergie tych działań i umożliwia zarówno efekt edukacyjny jak i wymiany doświadczeń. Uznajemy, iż jest to właściwe podejście.
E3	Publikacja Raportu dla laików i naukowego	-	Zadanie planowane jest na koniec projektu.

F1	Ogólne zarządzanie projektem przez zespół osób zatrudnionych na 6,7 etatach	Ogólne zarządzanie projektem przez zespół osób zatrudnionych na 6,3 etatach	Obecny system zarządzania z dość płaską strukturą i jasno określonym zakresem obowiązków każdego z członków zespołu powoduje, iż zarządzanie opiera się przede wszystkim na partnerskich relacjach i wzajemnym zaufaniu. Regularny kontakt telefoniczny, mailowy i spotkania zespołu pozwalają na krótkofalowe i długofalowe planowanie i egzekwowanie poczynionych ustaleń. Wszelkie zawrócenia w kwestii składu zespołu są wynikiem obiektywnych zdarzeń tj. urlopy macierzyńskie pracowników. Dodatkowo opracowany w ramach projektu system informatyczny wspomaga zarządzanie finansowe, administrację i rozliczenia. System zarządzania Beneficjent uznaje za właściwy.
F2	Publikacja "After-LIFE Conservation Plan" 2000 szt.	-	Zadanie planowane jest na koniec projektu.
F3	2 wyjazdy zagraniczne, 3 warsztaty krajowe z udziałem łącznie 250 osób.	1 wyjazd zagraniczny, 1 warsztat krajowy z udziałem łącznie ok.50 osób	Patrz opis zadania E2.

5.4 Analysis of long-term benefits

Environmental benefits

Zaplanowane zadania w ramach projektu mają bezpośredni wpływ na stan siedliska przyrodniczego 7230 i w ograniczonym zakresie na 7140 (jako niewielkie powierzchniowo płyty w obrębie 7230) oraz gatunków lipiennika Loesela *Liparis loeselii*, skalkicy torfowiskowej *Saxifraga hirculus* i haczykowca błyszczącego *Hamatocaulis vernicosus* oraz bobra europejskiego *Castor fiber*. Ponadto występują tu ślimaki z rodzaju poczwarówek *Vertigo* spp., lecz rozpoznanie ich występowania w Polsce jest niepełne i brak jest aktualnych danych na temat obecności tych bezkręgowców na terenach objętych projektem. Prócz siedlisk i gatunków wymienionych w załącznikach Dyrektywy Siedliskowej, obiekty objęte działaniami są miejscem występowania szeregu rzadkich i zagrożonych roślin (np. niebielistka trwała *Swertia perennis*, gwiazdnica grubolistna *Stellaria crassifolia*, wełnianeczka alpejska *Baeothryon alpinum*, czy skorpionowiec brunatny *Scorpidium scorpioides*, bagiennik żnijowaty *Pseudocalligon trifarium* i drabinowiec mroczny *Cinclidium stygium*) oraz zwierząt (w tym ptaków wymienionych w załącznikach Dyrektywy Ptasiej np. żurawia *Grus grus*, sowy błotnej *Asio flammeus* i innych ptaków, których cykl życiowy związany jest z otwartymi i dobrze uwodnionymi torfowiskami). Planowane działania ochronne są korzystne dla każdej z wymienionych grup. Spowodują zachowanie otwartego charakteru siedliska (zatrzymanie sukcesji, ograniczenie rozprzestrzeniania się gatunków ekspansywnych) oraz zwiększą jego spójność poprzez zmniejszenie lub zahamowanie fragmentacji. Przewidywany wpływ to poprawa warunków siedliskowych polegająca na większej dostępności światła do wszystkich warstw torfowiska, większym i bardziej stałym uwodnieniu torfu oraz ograniczeniu akumulacji substancji biogenych.

Pośrednie wpływy działań to:

- podniesienie świadomości społecznej w zakresie potrzeb ochrony przyrody zarówno wśród urzędników, jak i lokalnych mieszkańców;
- włączenie wybranych fragmentów siedliska w program rolnośrodowiskowy, zapewniający przedłużenie efektu projektu;
- zapewnienie miejsc pracy dla osób realizujących działania ochrony czynnej (pilarzy, kosiarzy, budowniczych obiektów hydrotechnicznych etc.);

Realizacja projektu wpisująca się częstokroć w zapisy odpowiednich planów ochrony lub planów zarządzania obszarami Natura 2000 pozwala na wypełnianie obligacji związanych z funkcjonowaniem Polityki Ekologicznej Kraju, Dyrektywą Siedliskową a także krajowymi aktami prawa związanymi z ochroną przyrody.

Long term sustainability

W ramach statutowej działalności Klubu Przyrodników na bieżąco monitorowany jest proces powstawania Planów Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000. Wszystkie Plany Zadań Ochronnych na obszarach Natura 2000, na których realizowany jest projekt Klub Przyrodników monitorujemy i aktywnie uczestniczymy w ich tworzeniu. W procesie tym staramy się zadbać o właściwe ujęcie działań ochronnych dla siedliska 7230 w powstających Planach Zadań Ochronnych i przekazywania wiedzy obecnie zgromadzonej w ramach projektu na potrzeby powstających Planów. Dokumentacje powstające w projekcie, uczestnictwo w programie rolnośrodowiskowym w połączeniu z zapewnieniem odpowiednich zapisów w tworzonych dokumentach planistycznych pozwala sądzić, iż długofalowa ochrona siedliska w kontekście prawnym będzie właściwie zabezpieczona.

Dodatkowo Klub wciąż poszukuje możliwości sfinansowania zakupu specjalistycznego sprzętu umożliwiającego wykorzystanie dużej ilości biomasy pochodzącej z koszeń na cele energetyczne zużywane na własne potrzeby. Pozwoliłoby to zwiększyć efektywność poprzez zaoszczędzenie na

zużywaną energię w Stacjach Terenowych Klubu i przeznaczenie oszczędności na zabiegi ochronne. Takie rozwiązanie w połączeniu z już zakupionym sprzętem pozwoli na prawie całkowitą samowystarczalność w zakresie utrzymania trwałości projektu na tych obiektach, na których nie będzie możliwe korzystanie z dopłat rolnośrodowiskowych.

Replicability, demonstration, transferability, cooperation

Projekt w swojej idei ma na celu przygotować i zachęcić do ochrony siedliska inne podmioty poprzez odpowiednie działania zachęcające tj. przygotowanie dokumentacji pozwalającej na wstąpienie w program rolnośrodowiskowy. W związku z tym, iż wymogi ochrony siedliska są generalnie jednakowe (odpowiednia gospodarka kośna i utrzymywanie odpowiednich warunków hydrologicznych) w całym kraju a mechanizmy ochronne jednakowe w całej Unii Europejskiej – przeniesienie wyników i metodologii stosowanej w projekcie na inny grunt tak w Polsce jak i w innych krajach UE jest możliwe. Jako przykład demonstracyjnego działania w ramach projektu należy podać właśnie ręczne koszenie i przygotowywanie terenów, gdzie zaniechano gospodarki kośnej do jej wznowienia.

Innovation, demonstration value

Jako działanie innowacyjne i jednocześnie demonstracyjne należy wskazać działanie zmierzające do wzmocnienia populacji Skalnicy torfowiskowej poprzez zbadanie istniejącej populacji, wykonanie badań genetycznych pokrewieństwa tych populacji oraz namnożenie *in vitro* i ponowne wsiedlenie wyhodowanych siewek do siedliska. Metodologia hodowli *in vitro* *Saxifraga hirculus* po jej wystandaryzowaniu będzie mogła być przeniesiona do innych ośrodków naukowych zajmujących się hodowlą i będzie mogła służyć dalszym celom związanym z ochroną tego cennego gatunku. Zakładając powodzenie tego eksperymentalnego działania będzie można poczynić dalsze kroki zmierzające do wzmocnienia populacji kolejnymi osobnikami aż do sytuacji w której populacja nie będzie już potrzebowała dalszych działań a jej istnienie nie będzie zagrożone.

6. Comments on the financial report

Poniżej zamieszczamy wyjaśnienia do tych elementów Financial Statement, które mogą budzić w naszym odczuciu wątpliwości i pytania.

Zakładka Funding KP

W tabeli *EU Contribution (received and expected)* w części *Source (Commission or Coordinating Beneficiary)* wpisano wartości przyporządkowane do pozycji „Klub Przyrodników – nakład własny”. W związku z tym, iż o drugą transzę płatności z KE Beneficjent może się ubiegać po wydaniu 150% środków pierwszej transzy, kwoty przyporządkowane do pozycji „nakład własny” są wartością poniesionych wydatków z budżetu własnego KP nie będącymi jednak wkładem własnym (tj. zostaną zrefundowane po przekazaniu drugiej transzy zaliczki). Nie jest to zatem ani obecnie uzyskane dofinansowanie z KE ani wkład własny a zawieszono środki czekające na refundację ze środków UE. Dlatego ujęto je w tabeli EU Contribution ale nie jako środki KE.

Zakładka Personnel

Zgodnie z Regulaminem wynagrodzeń obowiązującym w Klubie Przyrodników osoby biorące udział w realizacji zleceń podmiotów zewnętrznych (których wartość stanowi przychód dla Klubu Przyrodników) uzyskują premie uzależnione od wartości wypracowanego dochodu (im większa kwota realizowanego zlecenia zewnętrznego tym większa premia). Osoby zatrudnione w Klubie Przyrodników na pełen etat a oddelegowane do pracy w projekcie jedynie na część swojego etatu mają prawo w ramach pozostałej części etatu realizować zadania w ramach zleceń zewnętrznych. Premie wypracowane są doliczane do wynagrodzenia brutto pracownika. Te kwoty następnie są zliczane do wynagrodzenia rocznego (annual gros salary) ujawnianego w zakładce Personnel Financial Statement. Dlatego też dla części osób np. Robert Stańko, Katarzyna Kiaszewicz, Magdalena Bregin, Paweł Pawlaczyk wartość „daily rate” jest zdecydowanie wyższa niż zaplanowano we wniosku. Należy jednak pamiętać, iż w czasie realizacji zleceń zewnętrznych osoba ta nie poświęcała czasu na projekt a zatem ilość godzin przepracowanych na projekt była mniejsza a tym samym wartość wynagrodzenia kwalifikowanego („amount in €” w zakładce Personnel) jest adekwatna do tej jaką zaplanowano we wniosku dla danej osoby. Jednocześnie informujemy, iż nie jest możliwym niewykazywanie uzyskanych premii w ogólnym wynagrodzeniu rocznym pracownika (annual gros salary), gdyż byłoby to niezgodne z polskim prawem (premia jest integralną częścią wynagrodzenia pracownika). W poprzednich projektach LIFE nie było podobnych problemów, gdyż pracownicy zatrudnieni w Projekcie (np. LIFE08 NAT/PL/513) nie brali udziału w zleceniach będąc w całości swojego etatu oddelegowani do pracy w projekcie.

Zakładka Travel & subsistence

Zgodnie z zasadami rozliczeń delegacji służbowych w polskim prawie nawet jeśli delegacja trwała poniżej 8h (a zatem pracownikowi nie przysługuje dieta) i pracownik nie poniósł żadnych dodatkowych kosztów na pokrycie swojej nieobecności w miejscu pracy dostarcza pracodawcy druk polecenia wyjazdu służbowego, którego koszty obciążające pracodawcę wynoszą 0,00 zł. Dlatego też takie delegacje widnieją w wykazie dowodów księgowych Beneficjenta mimo, iż nie generują kosztów. Jednocześnie zgodnie z polskim prawem nie jest możliwe nie wypisanie delegacji przez pracownika w takiej sytuacji gdyż brak wtedy uzasadnienia nieobecności pracownika w siedzibie Beneficjenta.

Zakładka Land purchase

W pozycjach 1 i 4 zakładki *Land purchase* znajdują się wartości pochodzące z podpisanych umów przedwstępnych. Umowa przedwstępna jest w polskim prawie umową przyrzeczenia dokonania

transakcji, w czasie której przyszły kupujący daje przyszłemu sprzedającemu zadatek na poczet przyszłej umowy kupna/sprzedaży. Takie umowy nie są właściwymi umowami kupna/sprzedaży i tym samym nie wprowadzono wartości w pozycjach „surface” i „land register”. Umowy takie nie przewidują także pobierania podatków od kupna/sprzedaży – dlatego w pozycji „Associated taxes in national currency without VAT” wpisano wartość 0,00 zł.

6.1 Summary of Costs Incurred

Tabela nr 11.

Budget breakdown categories	Total cost in €	Costs incurred from the start date to 31/03/2015 in €	% of total costs
1. Personnel	€ 470 380	€ 253 298	53,85%
2. Travel and subsistence	€ 84 550	€ 39 123	46,27%
3. External assistance	€ 433 823	€ 141 794	32,68%
4. Durable goods	€ 400 474	€ 114 016	28,47%
Infrastructure	€ 291 862	€ 207	0,07%
Equipment	€ 108 612	€ 113 809	104,78%
Prototype	€ 0	€ 0	0,00%
5. Land purchase / long-term lease	€ 289 185	€ 113 401	39,21%
6. Consumables	€ 36 286	€ 22 457	62,85%
7. Other Costs	€ 58 096	€ 15 599	26,85%
8. Overheads	€ 36 287	€ 16 389	44,95%
TOTAL	€ 1 809 081	€ 716 077	39,60%

Wykorzystanie blisko 105% wartości kategorii **Durable goods: equipment** jest wynikiem zakupu (zgodnie z przewidzianym we wniosku zakresem) sprzętu do monitoringu hydrologicznego torfowisk, samochodów oraz pozostałego drobnego sprzętu. W ramach kategorii nie przewiduje się już dodatkowych kosztów. Jednocześnie w Progress Report błędnie podano wartość tej kategorii podając wartość 108 513,84 € (zamiast poprawnej: 113 401€). Błąd wynikał z zastosowania nieprawidłowego kursu przeliczeniowego PLN/€ w stosunku do ostatniej pozycji w zakładce „Durable goods: equipment” a nie z dokonania dodatkowych zakupów po złożeniu Progress Report. W ramach kategorii nie dokonano żadnych dodatkowych zakupów po dniu złożenia Progress Report.

Niewykorzystanie środków w ramach kategorii **Durable goods: infrastructure** jest wynikiem faktu, że budowa zastawek, które stanowią koszt kategorii zaplanowano na rok 2015 i 2016. Koszt 207€ widniejący w tej kategorii to koszt budowy 2 zastawek na obiekcie Kosobudki, które zostały wykonane w ramach warsztatów w lipcu 2014 roku.

Zgodnie z informacją podawaną w Progress Report wykorzystanie środków w ramach kategorii **External assistance** na poziomie 32,7% jest wynikiem faktu, że na przełomie 2014 i 2015 roku wykonano pierwszą część działań: jednorazowego koszenia przygotowawczego i wycinek nalotów drzew i krzewów. Pozostała część kosztów w ramach tej kategorii to koszt wykonania tych działań na przełomie lat 2015 i 2016 na pozostałym obszarze realizacji projektu. Koszt został już zakontraktowany.

Wykorzystanie 38,8% wartości kategorii **Land purchase** przy jednoczesnym zakupie gruntów przekraczającym zakładany wskaźnik 33 ha jest wynikiem faktu, iż część gruntów (przede wszystkim te zlokalizowane w północno – wschodniej części kraju) udaje się zakupić poniżej średniej wartości zakupu hektara gruntu jaka została ustalona we wniosku o dofinansowanie. Planujemy dokonywać dalszych zakupów gruntów do końca roku 2015 (czyli do końca trwania zadania B1) w miejscach, gdzie brak wykupu uniemożliwia przeprowadzenie działań ochronnych (np. Dolina Rospudy, Jezioro Krag, Wierzchołek). Przepuszczalnie – zgodnie z informacją przekazywaną wraz z Raportem Wstępnym – wskaźnik osiągnie wartość ok. 50 ha a ostateczna wartość zadania B1 ok. 232 000 €. Oszczędności planowane do osiągnięcia w tym zadaniu posłużą do pokrycia nadwyżek kosztów w innych zadaniach (np. A1, A2, C1 i innych zgodnie z tabelą „summary of costs per action”).

W żadnej kategorii na dzień składania raportu nie zanotowano przekroczeń, które mogłyby zostać uznane za znaczącą zmianę w budżecie projektu. W ramach pozostałych kategorii wydatki prawidłowo odzwierciedlają stan realizacji projektu.

6.2 Accounting system

Zgodnie z obowiązującą w Klubie Przyrodników Instrukcją Obiegu i Archiwizacji Dokumentów (Zarządzenie Prezesa Klubu Przyrodników w Świebodzinie z dnia 03.09.2012 r. w sprawie aktualizacji planu kont obowiązującego w Stowarzyszeniu), dowody finansowo-księgowo podpisywane są przez osoby upoważnione.

Każdy dokument jest podpisany przez Prezesa Klubu pod względem merytorycznym, umożliwia to kwalifikację do odpowiednich kosztów i stanowi jednocześnie akceptację do zapłaty. Główny księgowy sprawdza dokumenty pod względem rachunkowym i formalnym. Adnotacje o sprawdzeniu pod względem merytorycznym, formalnym i rachunkowym potwierdzane są parafką wraz pieczęcią funkcyjną.

Dowody księgowo ujęte w księgach rachunkowych mają nadany numer narastająco od 1 /ZAK do końca roku obrotowego, natomiast inne dowody księgowo tj. listy plac, delegacje, rachunki umów o dzieło, PK mają nadany numer narastająco od 1 do końca roku obrotowego.

Beneficjent prowadzi odrębną ewidencję księgową w zakresie realizowanego projektu z uwzględnieniem podziału na środki LIFE, środki otrzymane od NFOSiGW oraz wkładu własnego w sposób umożliwiający ich identyfikację. Każdy dokument oznaczany jest osobnym kodem księgowym, pieczętką ze wskazaniem numeru umowy, zadania w ramach projektu, kategorii wydatku i wysokości kosztów kwalifikowanych do projektu. Prowadzona jest również osobna archiwizacja danych księgowych w aplikacji KP MaSS. Pozwala to na szybką i precyzyjną identyfikację dowodów księgowych związanych z projektem.

W związku z rozliczeniem projektu **LIFE11 NAT/PL/423** obowiązują następujące konta księgowo (zgodnie z Zarządzeniem Prezesa z dnia 01.01.2010 r. w sprawie aktualizacji planu kont obowiązującego w Klubie Przyrodników) wprowadzono nowe konta księgowo, oddzielne dla rozliczenia umowy z KE i umowy z NFOSiGW):

Tabela nr 12.

KOD	Rodzaj kosztu
10-8007	SRODKI TRWAŁE LIFE 7230 (<i>konto pozabilansowe</i>)
130-28	RACHUNEK BANKOWY
402-1037	MATERIAŁY BIUROWE

402-2038	PALIWO
402-5045	POZOSTAŁE MATERIAŁY
403-2031	USŁUGI TELEFONICZNE
403-3042	OPLĄTY BANKOWE
403-4057	POZOSTAŁE USŁUGI
405-41	WYNAGRODZENIE
405-53	WYNAGRODZENIE UMOWY O DZIEŁO
407-1048	DELEGACJE
407-2028	POZOSTAŁE KOSZTY
740-70	DOTACJA
840-111	DOTACJA- LIFE 7230

W związku z rozliczeniem UMOWY z NFOŚiGW 613/2012/Wn50/OP-WK-LF/D obowiązują następujące konta księgowo:

Tabela nr 13.

KOD	Rodzaj kosztu
10-8006	SRODKI TRWAŁE NFOSIGW (<i>konto pozabilansowe</i>)
401-13	AMORTYZACJA SRODKÓW TRWAŁYCH
401-14	AMORTYZACJA WARTOSCI NIEMATERIALNE I PRAWNE
402-5048	POZOSTAŁE MATERIAŁY
403-4060	POZOSTAŁE USŁUGI
740-68	DOTACJA
840-113	DOTACJA - NFOSIGW

Dokumenty księgowo-finansowe potwierdzające poniesione w ramach projektu wydatki opatrzone są pieczętą z numerem i tytułem umowy o dofinansowanie projektu. Jeżeli wydatek finansowany jest ze środków NFOŚiGW posiada dodatkową pieczętą z numerem i tytułem projektu oraz podziałem na wydatki inwestycyjne i nieinwestycyjne.

Ponadto każdy dokument zawiera:

- pieczętą dekretu księgowego – z podpisem osoby upoważnionej,
- nazwę zadania zgodnie z zatwierdzonym wnioskiem o dofinansowanie projektu
- kwotę wydatków kwalifikowanych
- adnotację o uregulowaniu zobowiązania wynikającego z dokumentu (data przelewu lub nr raportu kasowego w przypadku zapłaty gotówką).

Do dokonywania zapisów w postaci dekretów bądź poprawek na dokumentach finansowych uprawniony jest wyłącznie Główny Księgowy. Koordynator projektu P. Magdalena Makles w większości przekazywanych do księgowania dokumentów finansowych osobiście opisuje na odwrocie dowodu księgowego kategorię i zadania, także w przypadku dokumentów dostarczanych przez pracowników zamiejscowych (Filip Jarzombkowski, Ewa Gutowska, Katarzyna Kotowska, Lesław Wołejko).

W przypadku gdy faktura dotyczy kosztów stałych (kosztów utrzymania biura tj. czynsz, ogrzewanie, wywóz nieczystości, usługi telefoniczne, usługi pocztowe, materiały biurowe) ustalono zmienną proporcję poniesionych kosztów w projekcie (proporcja zmienia się z miesiąca na miesiąc i stanowi stosunek liczby osób w przeliczeniu na etaty pracujących w projekcie w danym miesiącu do ilości przepracowanych godzin na projekt w danym miesiącu przez osoby zatrudnione w projekcie w Klubie Przyrodników). Takie rozwiązanie pozwala na naliczanie właściwej proporcji kosztów poniesionych w ramach projektu w danym miesiącu.

Pracownicy zobowiązani byli do prowadzenia oddzielnej ewidencji czasu pracy – prowadzonej za pomocą narzędzia KP MaSS. Karty pracy generowane z aplikacji są podpisywane przez osobę sporządzającą i akceptowane przez Koordynatora projektu, natomiast ewidencję czasu pracy Koordynatora projektu akceptuje Główny Księgowy. Po zatwierdzeniu Kart w wersji papierowej są one także zatwierdzane w aplikacji KP MaSS co uniemożliwia ich późniejszą edycję bez wiedzy Koordynatora. Karty w wersji papierowej są archiwizowane w biurze Zarządu razem z ewidencją przebiegu pojazdów służbowych (Mitsubishi Outlander i Mitsubishi ASX).

6.3 Partnership arrangements

Na dzień składania sprawozdania Partnerzy ponieśli koszty kwalifikowane, które zostały zaliczone przez Klub Przyrodników na poczet projektu. Stan zaawansowania prac Partnerów został opisany w części 5.1 Raportu przy zadaniach dotyczących Partnerów. Umowy Partnerskie zostały dostarczone do KE wraz ze Sprawozdaniem Wstępnym i Postępu Projektu.

Umowy Partnerskie zawierają klauzulę, że koszty powinny być zgodne z CP a w momencie ich poniesienia wszystkie niezbędne do rozliczenia dokumenty (dokumentacja przetargowa, umowy, protokoły odbioru, faktury oraz potwierdzenia wykonania przelewów) zostały dostarczone do siedziby Klubu. Tu zostały odpowiednio opisane i włączone w koszty projektu (wprowadzone do bazy danych finansowych projektu KP MaSS).

6.4 Auditor's report/ declaration

Nie dotyczy. Raport z audytu składa się wraz z Final Report.

Na bazie zapytania ofertowego z dnia 10.03.2015 r. dokonano wyboru firmy, która wykona Raport z audytu po zakończeniu realizacji projektu. Audyt wykona firma: Biuro Usług Finansowo – Księgowych "Debet" Sp. z o.o. z siedzibą w Zielonej Górze, Pl. Pocztowy 7. Zgodnie z ofertą cena za usługę wynosi 18 450,00 zł brutto. Cena w momencie rozpoczęcia wykonywania usługi w roku 2017 zostanie zwaloryzowana o stopę inflacji. Audytu dokona biegły rewident p. Zofia Szewczuk (biegły rewident nr. 3963) oraz p. Jan Bogusz (biegły rewident nr 5960) należący do Krajowej Izby Biegłych Rewidentów.

6.5 Summary of costs per action

Tabela nr 14.

Action no.	1. Personnel	2. Travel and subsistence	3. External assistance	4.a Infrastructure	4.b Equipment	4.c Prototype	5. Purchase or lease of land	6. Consumables	7. Other costs	TOTAL
A1			12 856						50	12 906
A2			19 854							19 854
A3										0
A4	62 026	5 567								67 593
B1			7 805				113 401			121 206
C1			7 190							7 190
C2				207						207
C3			3 598							3 598
C4			23 448							23 448
C5										0

C6			3 597							3 597
C7			37 839							37 839
C8			14 581							14 581
D1	39 504	3 200			88 878			216		131 798
D2	3 778	236								4 014
E1			3 008					20 517		23 525
E2		12 377	1 168					201		13 746
E3										0
F1	147 990	17 743	6 850		24 931			1 523	15 549	214 586
F2										0
F3										0
Over-heads										16 389
	253 298	39 123	141 794	207	113 809	0	113 401	22 807	15 599	716 077

Tabela nr 15.

Action number	Foreseen costs	Spent so far	Remaining	Projected final cost
Zadanie A1	68 739	12 906	55 833	78 500 ¹
Zadanie A2	24 470	19 854	4 616	35 000 ²
Zadanie A3	27 911	0	27 911	11 610 ³
Zadanie A4	146 515	67 593	78 922	146 515
Zadanie B1	294 253	121 206	173 047	232 021 ⁴
Zadanie C1	10 000	7 190	2 810	46 450 ⁵
Zadanie C2	269 192	207	268 985	269 192
Zadanie C3	2 664	3 598	-934	5 500 ⁶
Zadanie C4	75 216	23 448	51 768	90 208 ⁷
Zadanie C5	4 561	0	4 561	8 061 ⁸
Zadanie C6	9 675	3 597	6 078	9 675
Zadanie C7	140 425	37 839	102 586	140 425 ⁹
Zadanie C8	35 000	14 581	20 419	33 450 ¹⁰
Zadanie D1	211 810	131 798	80 012	211 810
Zadanie D2	2 000	4 014	-2 014	4 014 ¹¹
Zadanie E1	25 614	23 525	2 089	25 614
Zadanie E2	76 228	13 746	62 482	76 228
Zadanie E3	8 005	0	8 005	8 005
Zadanie F1	376 803	230 898	145 905	376 803
Zadanie F2	0	0	0	0
Zadanie F3	0	0	0	0
TOTAL	1 809 081	716 077	1 093 081	1 809 081

Ad. 1, 3, 7, 8, 9, 10, 11 – kwoty całkowitej wartości zadania wynikają z zakontraktowanych kwot w ramach umów podpisanych do dnia złożenia Raportu lub z wartości zapłaconych faktur dla zadania już zakończonego.

Ad. 2, 6 – kwota wynika z planowanej wartości zadania. W trakcie realizacji zadania kwoty jakie wynikają z rozstrzygnięć procedur przetargowych są większe niż pierwotnie planowano we wniosku. Oznacza to, iż realizacja zakresu zadania będzie wymagała większych nakładów finansowych niż planowano. Nadwyżki zostaną pokryte z oszczędności w innych zadaniach (np. A4 i A3).

Ad. 4 – kwota jest przewidywaną wartością zadania po jego zakończeniu. Oszczędności wynikają z faktu, iż część gruntów zakupiono poniżej wartości jaką zaplanowano we wniosku (średnia cena gruntów w zł/ha).

Ad. 5 – kwota jest przewidywaną wartością zadania po jego zakończeniu. Nadwyżka wynika z faktu, iż kosztorys inwestorski jaki powstał wraz z dokumentacją projektowo techniczną wskazuje, iż koszt wykonania zastawek wg obecnie obowiązujących cen będzie wyższy niż planowano. Ostateczną wartość zadania zweryfikuje przeprowadzenie otwartej procedury wyboru wykonawcy.

7. Annexes

7.1 Administrative annexes

Wraz ze Sprawozdaniem Wstępnym zostały przekazane Umowy Partnerskie z RDOŚ w Olsztynie oraz z RDOŚ w Gdańsku.

Wraz ze Sprawozdaniem Postępu zostały przekazane podpisane aneksy do Umów Partnerskich.

7.2 Technical annexes

List of abbreviations

KP – Klub Przyrodników

RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

KP MaSS – Klub Przyrodników Management Support System

KW – Księga Wieczysta

1. Lista podpisanych umów/porozumień w ramach projektu wraz z wykazem wykonanych do dnia złożenia Raportu Śródkresowego działań
2. Przykładowe porozumienie z Nadleśnictwem – Nadleśnictwo Człopa
3. Dokumentacja projektowo techniczna – Kosobudki, dokumentacja projektowo techniczna – rezerwat „Dolina Kulawy” (obiekt „Dolina Rurzycy)
4. Zarządzenie powołujące rezerwat „Mechowiska Sulęczyńskie”
5. Dokumentacja PROJEKTU Planu Ochrony Rezerwatu **Torfowisko Radość** i PROJEKTU Planu Ochrony Rezerwatu **Kruszynek** (tylko CD)
6. Przykładowe porozumienie z osobą prywatną – Obiekt Jezioro Małe Długie
7. Porozumienie z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Szczecinie w sprawie opracowania projektu planu ochrony rezerwatu Bukowskie Bagno.
8. Tabela Planów Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000, na terenie których realizowany jest Projekt.
9. A. PROJEKTY Planów projektowanych rezerwatów
B. PROJEKTY Dokumentacji do zarządzania siedliskiem 7230 w ramach zadania A4
10. Akty notarialne zakupu gruntów
11. Dokumentacja projektowo techniczna – Żytkiejmska Struga
12. Warstwy SHP (tylko wersja elektroniczna na CD)
13. Raporty Wykonawcy ze stanu realizacji zadania C8
14. Ankieta
15. Opracowanie pt. **Akumulacja i emisja węgla przez torfowiska, w tym przez torfowiska alkaliczne**
16. Mapy
17. Umowy na opracowanie PROJEKTU planu ochrony rezerwatów zawarte przez RDOŚ w Gdańsku
18. Umowy o największej wartości podpisane do tej pory w ramach projektu
19. Umowy podpisane do tej pory w RDOŚ w Olsztynie

7.3 Dissemination annexes

7.3.1 Layman's report

Nie dotyczy

7.32 After-LIFE Communication plan – for LIFE+ Biodiversity and LIFE Environment Policy and Governance projects

Nie dotyczy

7.33 Other dissemination annexes

1. Broszura
2. Artykuły o projekcie opublikowane w biuletynie KP "Bociek"
3. Artykuł w Gazecie Wyborczej
4. Poster AWARE
5. Lokalizacja tablic i wizualizacja
6. Kalendarz ścienny i książkowy na rok 2014, kalendarz książkowy na rok 2015 (zdjęcia)
7. Plan szkolenia
8. Zaproszenie z Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych
9. Zaproszenie z Nadleśnictwa Bytnica
10. Zdjęcia (tylko wersja elektroniczna, CD).

7.4 Final table of indicators

Nie dotyczy

---

8. Financial report and annexes

1. "Standard Payment Request and Beneficiary's Certificate" – Klub Przyrodników
2. "Beneficiary's Certificate for Nature Projects" – Klub Przyrodników
3. "Consolidated Cost Statement for the Project" – Klub Przyrodników
4. "Financial Statement of the Individual Beneficiary" - Klub Przyrodników
5. "Financial Statement of the Individual Beneficiary" - Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku
6. "Financial Statement of the Individual Beneficiary" – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Olsztynie
7. Lista wydatków w poszczególnych kategoriach:
  - Personnel costs
  - Travel costs
  - External assistance – Klub Przyrodników
  - External assistance – RDOŚ w Gdańsku
  - External assistance – RDOŚ w Olsztynie
  - Infrastructure
  - Equipment
  - Land purchase
  - Consumable material
  - Other direct costs
  - Overheads
  - Funding from other sources, divided in "Contribution of the associated beneficiary", "Other sources of funding" and "Direct income" – Klub Przyrodników.
  - Funding from other sources, divided in "Contribution of the associated beneficiary", "Other sources of funding" and "Direct income" – RDOŚ w Gdańsku
  - Funding from other sources, divided in "Contribution of the associated beneficiary", "Other sources of funding" and "Direct income" – RDOŚ w Olsztynie